

NUORISOKODIN SUOJAAVAT JA RISKITEKIJÄT NUOREN KASVULLE

Essi Anttila
Maria Lehtoviita

Opinnäytetyö
Tammikuu 2010

Sosiaalialan koulutusohjelma
Kuntoutus- ja sosiaaliala

Jokainen nuori varmasti joka tosta ovesta lähtee ni on kuullu niin paljon sitä hyvää ja ja vahvistunut tän talon aikaa, kasvaa ne siivet tai pitää ne siivet sitte tuolla talon ulkopuolella niin se on eri asia. Mutta niinkun, niinkun se on varmaan niinkun suurin ja vahvistavin tekijä et, et ne aikuiset jaksaa uskoo vaan siihen nuoreen ja nähä sen hyvän.

(Yksi työntekijöistä)

Tekijä(t) ANTTILA, Essi LEHTOVIITA, Maria	Julkaisun laji Opinnäytetyö	Päivämäärä 26.01.2010
	Sivumäärä 70+6	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus () saakka	Verkojulkaisulupa myönnetty (X)
Työn nimi Nuorisokodin suojaavat ja riskitekijät nuoren kasvulle		
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) KÄPPI, Meeri RÖNKÄ, Anna		
Toimeksiantaja(t)		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää nuorisokodin suojaavia ja riskitekijöitä nuoren kasvun ja kehityksen kannalta. Laajemmin näkökulman saamiseksi haastateltiin sekä nuorisokodissa sijoitettuna olevia nuoria, että nuorisokodin työntekijöitä. Työn tarkoituksena oli myös vertailla nuorten ja työntekijöiden haastatteluista saatuja tuloksia keskenään. Haluttiin myös, että tutkimuksesta olisi hyötyä nuorisokodin työntekijöille.</p> <p>Tutkimus tehtiin kvalitatiivisena tutkimuksena kaksiosastoisessa nuorisokodissa haastatteleamalla kuutta työntekijää ja kuutta 15-17-vuotiasta nuorta. Työntekijöiden haastattelu toteutettiin ryhmähaastatteluna, ja nuorten haastattelut yksilöhaastatteluina. Nuorten haastatteluissa käytettiin teemahaastattelurunkoa, joka oli muodostettu teorian ja työntekijöiden ryhmähaastattelun pohjalta.</p> <p>Nuorten haastatteluissa mainittiin nuorisokodin suojaaviksi tekijöiksi esimerkiksi kontrolliin liittyvät asiat kuten ohjaajat, säännöt, päihdekontrolli ja yleinen huolehtiminen. Työntekijöiden vastauksissa suojaaviksi tekijöiksi nimettiin muun muassa henkilökuntaan, moniammatillisuuteen ja kontrolliin liittyviä asioita. Riskitekijöiksi nuorten taholta koettiin yksityisyyden puute, kiusaaminen, masentuminen sekä muiden nuorten huono vaikutus. Työntekijöiden taholta puolestaan riskitekijöinä tuli esille resurssien puute sekä nuorisokodin toiminnan muuttuminen vastaanottotyyppiseksi.</p>		
Avainsanat (asiasanat) Suojaava tekijä, riskitekijä, nuori, nuorisokoti, kasvu, kehitys		
Muut tiedot		

Author(s) ANTTILA, Essi LEHTOVIITA, Maria	Type of publication Bachelor's Thesis	Date 26.01.2010
	Pages 70+6	Language Finnish
	Confidential () Until	Permission for web publication (X)
Title Protective and risk factors in adolescent growth in a youth home		
Degree Programme Degree Programme in Social services		
Tutor(s) KÄPPI, Meeri RÖNKÄ, Anna		
Assigned by		
Abstract <p>The purpose of the bachelor's thesis was to examine the protective and risk factors for the growth and development of adolescents living in a youth home. For a broader perspective the youth home's adolescents and employees were interviewed. The purpose of the study was also to compare the results of the adolescents and employees. Another purpose was that the results of the study would be beneficial to the employees of the youth home.</p> <p>The bachelor's thesis was made as a quality research in a duplex youth home by interviewing six employees and six adolescents in the age of 15 to 17. The employees' interview was a group interview, and the adolescents' interviews were conducted individually. A theme interview framework was used in the interviews of the adolescents. It was created by using the related theory and the results of the employees' interview.</p> <p>In the adolescents' interviews, for example, issues related to control like the employees, rules, alcohol control and caring were raised as protective factors. The employees named, for example, aspects such as the staff, working together with other professions and issues linked to control as protective factors. The adolescents thought that the lack of privacy, bullying, depression and the bad influence of other adolescents were the risk factors in the youth home. The employees thought that the risk factors of the youth home were, for example, lack of resources and the fact that the youth home was changing to be more of a half-way house.</p>		
Keywords Protective factor, risk factor, an adolescent, youth home, growth, development		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

1 NUORTEN ÄÄNI KUULUVILLE	4
2 SIJAISHUOLTO	5
2.1 Lapsen sijoittaminen sijaishuoltoon	6
2.2 Sijaishuoltoa koskevat yleiset säännökset	8
3 LAITOSHUOLTO	10
3.1 Laitoshuollon historiaa lyhyesti	10
3.2 Laitoshuollon määrittelyä lastensuojelulaissa	12
3.3 Laitoshuolto tilastoina	13
3.4 Nuorten kokemuksia laitoksessa elämisestä aikaisemmissa tutkimuksissa	15
4 NUORUUS	20
5 NUOREN KASVUUN VAIKUTTAVIA TEKIJÖITÄ	23
5.1 Riskitekijät	23
5.2 Suojaavat tekijät ja haavoittumattomuus	24
5.3 Riskitekijöiden ja suojaavien tekijöiden vuorovaikutus	24
5.3.1 Ulkoiset tekijät	27
5.3.2 Sisäiset tekijät	30
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	32
6.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimustehtävät	32
6.2 Tutkimusote ja menetelmät	32
6.2.1 Kvalitatiivinen tutkimus	32
6.2.2 Haastattelu	34
6.3 Aineiston keruu ja analysointi	36
6.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	38

7 TUTKIMUSTULOKSET	40
7.1 Työntekijöiden haastattelu	40
7.1.1 Suojaavat tekijät	40
7.1.2 Riskitekijät	42
7.2 Nuorten haastattelut	45
7.2.1 Nuorten kokemuksia sijoituksesta ja nuorisokodissa elämisestä	45
7.2.2 Nuorisokodin vaikutus perhe- ja kaverisuhteisiin	48
7.2.3 Nuorisokodin vaikutus nuorten koulunkäyntiin ja vapaa-ajan viettoon	49
7.2.4 Nuorten mielipiteitä nuorisokodin säännöistä	51
7.2.5 Nuorten kokemuksia henkilökunnasta ja omasta aikuisuudesta.....	52
7.2.6 Nuorten näkemyksiä nuorisokodin suojaavista ja riskitekijöistä	54
7.2.7 Tehtävä nuorille	55
7.3 Työntekijöiden ja nuorten tulosten vertailua	57
8 POHDINTA.....	62
8.1 Päätulokset.....	62
8.2 Kehittämisideat.....	64
8.3 Oma oppiminen	65
LÄHTEET	67
LIITTEET.....	71
Liite 1. Huoltajien lupalomake.....	71
Liite 2. Nuorten lupalomake.....	72
Liite 3. Teemahaastattelurunko.....	73
Liite 4. Tyttöjen tehtävä.....	75
Liite 5. Poikien tehtävä.....	76

KUVIOT

KUVIO 1. Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ja nuoret vuosina 1991-2008..... 14

KUVIO 2. Nuorten puhekuplatehtävän tulokset..... 57

TAULUKOT

TAULUKKO 1. Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ja nuoret viimeisimmän sijoitustiedon mukaan vuosina 1995-2008 15

TAULUKKO 2. Kehityksen yleisiä suojaavia ja riskitekijöitä 26

TAULUKKO 3. Riskitekijät nuorisokodissa nuorten ja työntekijöiden mielestä..... 60

TAULUKKO 4. Suojaavat tekijät nuorisokodissa nuorten ja työntekijöiden mielestä.. 61

1 NUORTEN ÄÄNI KUULUVILLE

Suomi heräsi marraskuussa 2009 YK:n näpäytykseen siitä, kuinka se on huolissaan Suomessa asuvien lasten eriarvoisuudesta. Samalla Suomi sai jälleen kerran kuulla, kuinka muualla maailmassa ollaan huolissaan suomalaisten lasten huostaanottoluvuista. Suomessa oli vuonna 2008 yli 16 000 kodin ulkopuolelle sijoitettua lasta, joka tarkoittaa sitä että alle 18-vuotiaista lapsista 1,3 % asuu muualla kuin kotonaan. (Kuoppala & Säkkinen 2008, 1-2.)

Siitä huolimatta, että Suomessa on pitkä historia puhuttaessa lasten sijoittamisesta kodin ulkopuolelle esimerkiksi laitoksiin, on laitoksissa eläneiden nuorten kokemuksia ja selviytymistä tutkittu suhteellisen vähän. Meitä aiheessa koskien laitoksen suojaavia ja riskitekijöitä kiinnosti erityisesti se, miten kodin ulkopuolelle sijoitetut nuoret kokevat laitoksessa asumisen ja mitä hyvää ja huonoa he siinä näkevät. Ajatuksissamme pyöri kysymys siitä, kuinka, nuori joka todennäköisesti on rikki jo ennen laitokseen sijoittamista, kokee ja selviytyy laitoksessa asumisesta, joka sinänsä on jo kriisi itsessään nuoren elämässä. Halusimme siis erityisesti antaa nuorille tilaisuuden saada äänensä kuuluviin

Ajatuksemme aiheestamme lähti liikkeelle syksyllä 2009 ja saimme tällöin yhteistyökumppaniksemme kaksiosastoisen nuorisokodin, jossa asiakaspaikkoja oli 14. Emme paljasta nuorisokodin nimeä työssämme, sillä haluamme suojella haastateltaviemme yksityisyyttä ja anonyymiteettiä. Aiheemme rajautui koskemaan kokemuksia laitossijoituksen ajalta, sillä halusimme kuulla haastatteluhetkellä sijoitettuna olevien nuorten kokemuksia laitoksessa elämisestä. Halusimme myös vertailla nuorten kokemuksia työntekijöiden vastausten kanssa.

Saadaksemme mahdollisimman monipuolisen kuvan haastattelimme sekä nuorisokodin nuoria että työntekijöitä. Nuorten haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluin ja työntekijöille järjestimme ryhmähaastattelun. Työntekijöiden haastattelun ja teoretiedon pohjalta laadimme teemahaastattelulomakkeen nuorten haastatteluja varten koskien suojaavia ja riskitekijöitä laitoksessa. Nuorten vastaukset olivat yllätykseksemme hyvin positiivissävytteisiä ja koimme saaneemme monipuolisia ja rehel-

lisiä vastauksia. Tutkimuksemme tulokset olivat osalti hyvin saman tyyppisiä kuin esimerkiksi Näsänen ja Rautavan (1998) sekä Pösön (2004) koulukotitutkimusten tulokset, mutta myös eroavuuksia löytyi.

Käytämme tutkimuksessamme nimityksiä lapsi ja nuori riippuen siitä, mistä teorian lähteestä puhumme sekä siitä mitä nimitystä haastateltavat ovat itse käyttäneet. Puhutaanpa lapsesta tai nuoresta niin tarkoitamme alle 18-vuotiaita henkilöitä. Käsittelemme teoriaosuudessa ensin sijais- ja laitoshuoltoa, koska työmme on toteutettu yhteistyössä laitoksen kanssa. Kerromme nuoruudesta yleisesti, sekä lyhyesti kehityspsykologisesta näkökulmasta. Nuoren kasvuun vaikuttavista suojaavista ja riskitekijöistä kirjoitetaan yleisten tekijöiden pohjalta, koska emme löytäneet tietoa joka koskisi laitokseen sijoitettuja nuoria.

2 SIJAISHUOLTO

Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lastensuojelulain 11 §:n mukaan kuntien on järjestettävä ehkäisevä lastensuojelu sekä lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu sisällöltään ja laajuudeltaan vastaamaan kunnan tarvetta. Lastensuojelu määritellään 3 §:n mukaan lapsi- ja perhekohtaiseksi lastensuojeluksi, jonka muotoja ovat lastensuojelutarpeen selvitys, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä edellä mainittuihin liittyvät sijaishuolto ja jälkihuolto. Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun lisäksi kunnat järjestävät ehkäisevää lastensuojelua, jonka avulla edistetään ja turvataan lasten ja nuorten hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta. Näiden palveluiden piirissä olevat asiakkaat eivät ole vielä lastensuojelun asiakkaita. (L 13.4.2007/417.)

Lastensuojelulaki siis määrittää, että sijaishuolto on yksi lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun muodoista. Lain 49 § mukaan sijaishuollolla tarkoitetaan huostaanotetun, kiireellisesti sijoitetun tai lain 83 §:ssä määritetyn väliaikaisen määräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Kodin

ulkopuolella järjestettävä hoito voidaan järjestää joko perhehoitona, laitoshuoltona taikka muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. (L 13.4.2007/417.) Muulla lapsen tarpeiden edellyttävällä tavalla voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että sijaishuolto voidaan järjestää vaikkapa sairaalassa.

Sijaishuolto voi olla myös joko lyhyt- tai pitkäaikaista hoitoa. (Puonti, Saarnio & Hujala 2004, 347.) Huostaanotettu lapsi voidaan sijoittaa myös poikkeustapauksissa kotiinsa (Sosiaaliportin verkkotoimitus 2009). Sijaishuollollisiin toimenpiteisiin ryhdytään silloin, kun tulee esille sellaisia lasta koskevia ongelmia, joista ei voida selviytyä muiden lasta ja perhettä tukevien toimenpiteiden avulla (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 17).

Pösö (2004) esittää artikkelissaan Kasvatustyö sijaishuollossa, että sijaishuoltoa voi ja tuleekin käsitellä muiltakin kanteilta, kuin vain lainsäädännön näkökulmasta. Pösön (2004) mukaan sijaishuoltoa ovat esimerkiksi sijaishuoltoon sijoitettujen lasten arjen ja kasvun ympäristö, rinnakkainen koti tai kotien sarja lastensuojelulapsuudessa, samanaikaiset vanhemmuus- ja kasvatussuhteet, ammatillinen työ, julkinen järjestelmän vastuu ja yksityinen yrittäjäyys. Pösö (2004) toteaa, että sijaishuolto on kokemuksesta ja käytäntönä niin monisisältöinen, että se vaatii tarkastelua eri ulottuvuuksista käsin. (Pösö 2004a, 202.)

2.1 Lapsen sijoittaminen sijaishuoltoon

Lastensuojelulaki määrittää luvussa 9, että lapsi on otettava sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan ja hänelle on järjestettävä sijaishuolto, jos puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä. Toinen syy huostaanottoon ja sijaishuoltoon sijoittamiseen voi olla, että lapsi vaarantaa itse vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla edellä mainittuihin rinnastettavalla käyttäytymisellään. Huostaanottoon ja täten sijaishuollon järjestämiseen voidaan lastensuojelulain mukaan ryhtyä vain, jos luvussa 7 määritetyt avohuollolliset toimet eivät ole sopivia tai mahdollisia lapsen edun mukaisen huolen-

pidon toteuttamiseksi, taikka ne ovat jo osoittautuneet riittämättömiksi. Huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen voidaan ryhtyä myös vain, jos sijaishuollon arvelaan olevan lapsen edun mukaista 4 §:n määrittelyn mukaan. (L 13.4.2007/417.)

Huostaanotosta huolimatta lapsen huolto säilyy lapsen vanhemmilla tai muilla huoltajilla, mutta sosiaalilautakunnalla (nykyisin puhutaan sosiaalihuollosta vastaavasta toimielimestä) ja tätä kautta esimerkiksi laitoksella on oikeus päättää huostaanotetun lapsen kasvatuksesta, hoidosta, valvonnasta, huolenpidosta ja olinpaikasta. Sosiaalilautakunnan tulee pyrkiä toteuttamaan lapsen huolto yhdessä lapsen huoltajien ja läheisten kanssa. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 19.) Lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle voi tapahtua myös avohuollon tukitoimena tai jälkihuoltona. Tällöin kyse ei ole varsinaisesti sijaishuollosta, vaan kodin ulkopuolelle sijoittamisesta. Sijaishuoltoon voidaan sijoittaa vain ja ainoastaan sosiaalihuollon johtavan viranhaltijan ja tahdonvastaisissa huostaanotoissa hallinto-oikeuden huostaan ottama lapsi. (Sosiaaliportin verkkotoimitus 2009.)

Lapsen sijoittaminen esimerkiksi laitokseen voi siis tapahtua myös ilman huostaanottoa tai kiireellistä sijoitusta avohuollon tukitoimena. Lastensuojelulaissa määritetään, että sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on ryhdyttävä avohuollon tukitoimiin viipymättä, jos lapsen kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä, tai jos lapsi itse käyttäytymisellään vaarantaa kehitystään tai terveytensä. Avohuoltoa koskevan luvun 7 34 §:n mukaan avohuollon tukitoimien tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea ja vahvistaa lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatuskäytäntöjä ja -mahdollisuuksia. (L 13.4.2007/417.)

Lapsi voidaan sijoittaa yksin avohuollollisesti, jos hänen huoltajansa antavat siihen suostumuksensa. Lastensuojelulain mukaan 12 vuotta täyttäneiltä lapsilta on saatava myös suostumus sijoitukseen, joten näitä lapsia ei voida sijoittaa avohuollollisesti vasten tahtoaan (L 13.4.2007/417). Avohuollollisen sijoituksen edellytyksenä on, että sijoitus on tarpeen joko lapsen tuen tarpeen arvioimiseksi, lapsen kuntouttamiseksi tai lapsen huolenpidon järjestämiseksi väliaikaisesti huoltajan tai muun lapsen hoi-

dosta ja kasvatuksesta tällöin vastaavan henkilön sairauden tai muun vastaavan syyin vuoksi. Lasta ei voida sijoittaa avohuollollisesti, jos huostaanoton edellytykset täyttyvät. (L 13.4.2007/417.)

2.2 Sijaishuoltoa koskevat yleiset säännökset

Lastensuojelulaki määrittää luvussa 10 sijaishuoltoa koskevia säännöksiä. Lain 50 §:n mukaan sijaishuoltopaikan valinnassa tulee mahdollisuuksien mukaan ottaa huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja uskonnollinen tausta sekä kiinnittää erityistä huomiota huostaanoton perusteisiin ja lapsen tarpeisiin. Sijoituspaikan valinnassa on myös kiinnitettävä huomiota lapsen sisarussuhteiden sekä muiden läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen ja hoidon jatkuvuuteen. (L 13.4.2007/417.) Rädyn (2007) mukaan sijaishuoltopaikan valinnassa tulee ottaa huomioon erityisesti se, että sijaishuoltopaikka vastaisi niihin ongelmiin ja lapsen hoidon ja huolenpidon tarpeisiin, jotka ovat olleet huostaanoton perusteina. (Räty 2007, 297.)

Jotta lapsen huollon jatkuvuus voidaan taata, tulee lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän, sekä sijaishuollossa lapsen hoidosta vastaavan työntekijän tehdä yhteistyötä sijoitetun lapsen vanhempien kanssa. (L 13.4.2007/417.) Lain määräämä yhteistyövelvoite ei kuitenkaan tarkoita, että lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tulisi keskustella vanhempien kanssa jokapäiväisen hoidon järjestelyistä, kuten ruokailuajoista, vaan tässä kohtaa tarkoitetaan esimerkiksi terveydenhoitoon tai koulunkäyntiin liittyviä asioita. (Räty 2007, 304.)

Sijaishuoltoon sijoitetun lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän on huolehdittava siitä, että sijoitetulle lapselle selitetään hänen ikänsä ja kehitystasonsa huomioon ottaen sijoitukseen liittyvät asiat sekä se, miksi hänet on sijoitettu sijaishuoltoon. Lapselle on turvattava sijoituksen aikana hänen kehityksensä kannalta tärkeät ihmissuhteet ja lapsella on oikeus tavata hänelle läheisiä ihmisiä sekä pitää heihin yhteyttä. Lapsen sijoituspaikka on järjestettävä niin, että sijoituspaikan etäisyys ei ole este läheisten ihmisten tapaamiseen. Sijoituspaikan on myös muilla tavoin edistettävä lapsen ja hänen läheistensä yhteydenpitoa. (L 13.4.2007/417.) Huostaanotto ja sijoit-

taminen on aina väliaikainen toimenpide ja tavoitteena on lapsen palauttaminen perheeseen. Sosiaalihuollon viranomaisilla on tämän takia velvollisuus tukea vanhempia ja lasta päämäärässään. (Räty 2007, 299.) Yksi osa tätä tukea on se, että sijoituspaikka on järjestetty niin, että lapsen ja vanhempien tapaamiset onnistuisivat mahdollisimman helposti.

Lain 51 § määrää, että sijaishuoltoon sijoitetun lapsen terveydentila tulee tutkia sijoittamisen yhteydessä, ellei sitä pidetä tarpeettomana huostaanottoon johtaneiden syiden huomioonoton jälkeen. Sijaishuoltoon sijoitettujen lasten kohdalla kunnan on huolehdittava siitä, että lasten opintoja ja harrastuksia tuetaan tarvittaessa taloudellisesti. Edellä mainitun tuen lisäksi jokaiselle nuorelle on annettava iästä ja kasvuympäristöstä riippuen käyttövaroja henkilökohtaisia tarpeita varten. (L 13.4.2007/417.)

Rajoitukset sijaishuollossa

Lastensuojelulain 11 luku määrittelee sijaishuollossa käytettäviä rajoituksia. Näitä rajoituksia ja rajoitustoimenpiteitä ovat yhteydenpidon rajoittaminen, aineiden ja esineiden haltuunotto, henkilötarkastus ja henkilökatsastus, omaisuuden ja lähetysten tarkastaminen ja lähetysten luovuttamatta jättäminen, kiinnipitäminen, liikkumisvapauden rajoittaminen, eristäminen ja erityinen huolenpito. Yhteydenpidon rajoittaminen koskee niin perhehoitoa kuin laitoshuoltoakin, mutta muut rajoitukset koskettavat vain laitoshuoltoa. (L 13.4.2007/41.)

Rajoitustoimenpiteitä voidaan kohdistaa ainoastaan sijoitettuun, huostaanotettuun tai hallintaoikeuden väliaikais määräyksellä sijoitettuun lapseen. Rajoitustoimenpiteitä ei siis voi käyttää, jos lapsi on sijoitettu avohuollon tukitoimena. (Sosiaaliportin verkkojulkaisu 2009.) Edellä mainituilla rajoitustoimenpiteillä puututaan lapsen perusoikeuksiin, jonka takia aina rajoituksia ja rajoitustoimenpiteitä sovellettaessa ja toimeenpantaessa on otettava huomioon perustuslain säännökset ja niiden tulkintakäytäntö. (Räty 2007, 329.) Rajoitustoimenpiteiden käyttö on myös kirjattava ylös. Tällä turvataan toimenpiteiden käytön seuranta ja valvonta. (Sosiaaliportin verkkojulkaisu 2009.)

3 LAITOSHUOLTO

Ensimmäiset lastenkodit perustettiin vastaamaan tietyn lapsiväestön köyhyyteen ja orpouteen. Silloisten lastenkotien perustehtävinä olivat perushoito, huolenpito ja kotikasvatuksen korvaama kasvatus. Edellä mainitut tehtävät ovat säilyneet edelleenkin laitosten perustehtävinä, mutta niiden lisäksi laitoksissa tehdään esimerkiksi lastensuojelutarpeen arviointia. (Kyrönseppä & Rautiainen 1993, 62-66.) Osa laitoksista on myös erikoistunut hoitamaan esimerkiksi päihdeongelmaisia tai mielenterveysongelmaisia lapsia ja nuoria.

Laitokset ovat joko kunnallisia, yhdistyspohjaisia tai yksityisiä yrityksiä. Myös suurin osa pienryhmäkodeista tai vastaavalla nimikkeellä toimivista ovat pääsääntöisesti laitoksia. (Ketola 2008, 19). Lastensuojelulaki määrää, että yksityiset lastensuojelulaitokset tarvitsevat perustamiseensa luvan lääninhallitukselta. Kunnan tai valtion ylläpitämien laitosten ei tarvitse hankkia kyseistä lupaa. (Räty 2007, 321) Laitosvuorokauden hinnat vaihtelevat suuresti Ketolan (2008) mukaan, mutta keskimääräisen hoitovuorokauden hinnaksi hän arvelee noin 200€/vrk eli 6000€/kk. (Ketola 2008, 19.) Laitoksen tilat on järjestettävä niin, että lapsella on mahdollisuus riittävään yksityisyyteen sekä rauhalliseen yksinoloon ja oman identiteetin kannalta välttämättömään omaan alueeseen. Jokaisessa laitoksessa on myös oltava yhteistä käyttöä varten varatut tilat. (Sosiaaliportin verkkotoimitus 2009.)

3.1 Laitoshuollon historiaa lyhyesti

Suomalaisen lastensuojelun juuret ulottuvat jo kauas menneisyyteen ja ensimmäinen lastensuojelulakikin on Suomessa otettu käyttöön jo vuonna 1936. Tätä ennen suomalaisten lasten elämää määrittivät useat erilaiset lait kuten köyhäinhuoltolaki ja erilaiset lapsilait. Vielä 1950-luvulla huostaanotto ja valvonta olivat lähes ainoat lastensuojelun työkalut, kunnes 1960-luvulla lastensuojeluun alkoi tulla uudenlaisia avohuollollisia menetelmiä ja keinoja ja niitä alettiin kehittää etenkin suuremmissa kaupungeissa. Samaan aikaan huostaanottojen määrä alkoi vähentyä ja vuonna 1984 luotiin uusi lastensuojelulaki, jonka periaatteena oli lapsen etu. (Pulma 2004, 11-18.)

Lastensuojelussa 1990-luvulla oli esillä lastensuojelulaitosten asema lasten huollon järjestämisessä. Vaikutusvaltaiset henkilöt kuten Meir Gottesman, John Bowlby ja Erving Goffman kritisoivat kovalla kädellä laitoksia. Gottesman totesi 1990-luvun alussa, että "huonokin perhe on lapselle parempi kuin laitos" ja Bowlbyn tutkimuksen tulokset tiivistettiin yleisesti muotoon "laitoshoito on lapselle pahasta" ja, että perhehoito on lapselle parempi hoitopaikka kuin laitos. Pösön (1994) mukaan syytä laitoshoidon arvostuksen vähentymisestä ei voi kokonaan vierittää edellä mainittujen tutkijoiden niskoille, mutta laitossijoitusta vältetään niin laitosten uskottujen huonojen vaikutusten kuin kalleudenkin takia. (Pösö 1994, 41.)

Pösö (1994) toteaa, että lastensuojelun kehityslinjana on siis voitu pitää laitosten ja laitospaikkojen vähentämistä. Laitoshuollon rajoja on myös pyritty madaltamaan sillä, että laitossijoituksen aikana ylläpidetään lapsen ja perheen välistä suhdetta. Suuntana on ollut myös, että avohuollolliset tukitoimet sekä vanhempien kasvatus- ja huoltovastuu korostuvat sijaishuollon sijaan. Lyhyillä avohuollollisilla sijoituksilla toivottiin vältettävän pitkät laitossijoitukset ja sitä kautta lapsia laitostavat haittavaikutukset. (Pösö 1994, 41.) Myös Pulman (2004) mukaan 1990-luvulla korostettiin avohuollollisten toimenpiteiden ensisijaisuutta, joskus myös silloin kun muut keinot olivat olleet tarpeellisia (Pulma 2004, 19).

Puonti, Saarnio ja Hujala (2004) kirjoittavat, että nykyisin puhutaan lastensuojelussa lapsilähtöisesti toiminnasta ja sijaishuoltoa on kehitetty viimeisen kymmenen vuoden aikana vilkkaasti. Kehittämisellä on pyritty löytämään erilaisia sijoitusvaihtoehtoja täyttämään lasten tarpeet. Välillä on katsottu, että kodin ulkopuolinen kasvatus ja hoito ovat lapsen edun mukaisia, kun taas välillä on painotettu avohuollon kehittämistä. Puonin ja muiden (2004) mukaan molempia muotoja, niin laitoshuoltoa kuin avohuoltoakin, tarvitaan. He toteavat, että tämänhetkinen tilanne on, että avohuoltoa kehitetään voimakkaasti johtuen taloudellisista syistä, lapsen edunmukaisen toiminnan löytämisen takia sekä sosiaalityön tuloksellisuuden kohentamiseksi. (Puonti ym. 2004, 3-4.) Vuonna 2008 Suomi sai uuden lastensuojelulain kun kolmas 2007 uudistettu laki otettiin käyttöön.

3.2 Laitoshuollon määrittelyä lastensuojelulaissa

Lastensuojelulain 10 luvussa on määritelty erikseen laitoshuoltoa koskevia asioita. Lain mukaan lastensuojelulaitoksia ovat lastenkodit, koulukodit sekä edellä mainittuihin rinnastettavat lastensuojelulaitokset. Lapsen hoito ja kasvatusta on järjestettävä laitoshuollossa niin, että lapsen yksityisyyttä kunnioitetaan. (L 13.4.2007/417.) Rädyn (2007) mukaan edellä mainittu tarkoittaa käytännössä sitä, että lapset sijoitetaan laitoksessa asumaan yhden hengen huoneisiin, mutta laitoksella olisi hyvä olla myös yksilöllisten tarpeiden vaihtelun takia muunneltavissa olevia yhden ja kahden hengen huoneita. (Räty 2007, 323.) Lastensuojelulaki määrittää, että lastensuojelulaitoksessa on katsottava, että lapsen hoito, kasvatusta ja kasvuolojen järjestäminen noudattavat lain 1 §:ssä säädettyä huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevia asioita. Laitoshuollossa tulee olla myös riittävät ja asianmukaiset toimitilat ja toimintavälineet. (L 13.4.2007/417.)

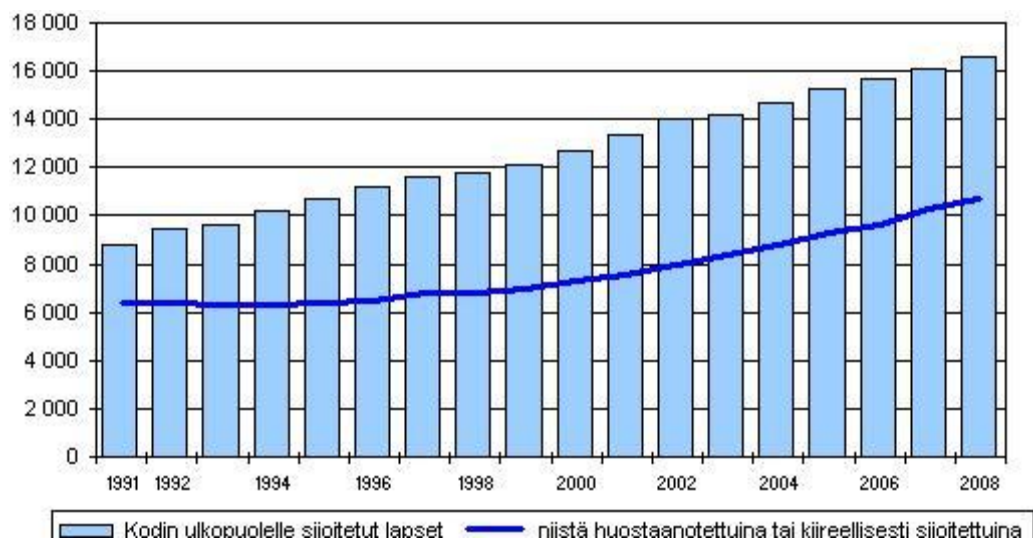
Lastensuojelulain 58 §:n mukaan laitoksessa voi olla myös useampi asuinyksikkö ja yksiköt voivat toimia myös erillään toisistaan. Yhdessä yksikössä voi asua korkeintaan seitsemän lasta tai nuorta ja yhdessä yksikössä pitää olla vähintään seitsemän hoito- ja kasvatustehtävissä toimivaa työntekijää. Lastensuojelulaki määrittää myös, että jos samassa rakennuksessa on useampi kuin yksi yksikkö, voi yhtä asuinyksikköä kohden toimia kuusi työntekijää. Samassa rakennuksessa voi lain mukaan olla enintään 24 lasta tai nuorta. Edellä mainitut henkilöstön määrät on jokaisessa laitoksessa suhteutettava erikseen lasten ja nuorten lukumäärän, heidän tarvitsemansa hoidon ja kasvatuksen sekä toiminnan luonteen huomioon ottaen. (L 13.4.2007/417.)

Sosiaalihuollon ammatillista ja muuta henkilöstöä tulee olla lastensuojelulain luvun 10 60 §:n mukaan laitoksessa lasten ja nuorten tarvitsemaan hoitoon ja kasvatukseen nähden riittävä määrä. Henkilöstön kelpoisuusvaatimuksissa tulee ottaa huomioon laitoksen asiakkaiden erityistarpeet ja toiminnan luonne sekä laitoksen johtajalla tulee olla sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuuksista annetun lain mukainen kelpoisuus. (L 13.4.2007/417.)

3.3 Laitoshuolto tilastoina

Marraskuussa 2009 uutisoitiin, että YK:n lapsen oikeuksien komitea on huolestunut eriarvoisuudesta, joka aiheutuu siitä, että lasten palveluiden laatu Suomessa riippuu liiaksi lapsen kotikunnasta. Tämä eriarvoisuus tulee ilmi esimerkiksi kouluissa koulu-terveydenhoitajien puuttumisena, tai lasten psykiatristen palvelujen jonoina. Komitea on ollut myös huolissaan suomalaisessa sijaishuollossa elävien lasten määrän jatkuvasta kasvusta. Uuden Suomen haastattelussa Lastensuojelun Keskusliiton ohjelmapäällikkö Sauro (2009) kertoo, että kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten määrä on ollut koko 2000-luvun 3–5 % kasvussa. Sauro (2009) kertoo myös, että tilanne ei johdu pelkästään lamasta ja mainitsee, että lasten ja lapsiperheiden peruspalvelut eivät moneltakaan osin vastaa tarpeita, suosituksia eikä säädöksiä. (Uusi Suomi 2009.)

Myös Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen vuoden 2008 tilastoraportti kertoo, että kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten määrä ei ole laskussa vaan edellisestä vuodesta sijoitettujen määrä on noussut kolme prosenttia. Kuviosta 1 voi nähdä, että Suomessa oli vuonna 2008 yli 16 000 kodin ulkopuolelle sijoitettua lasta ja nuorta. Näissä sijoitetuissa lapsissa ja nuorissa on niin tyttöjä kuin poikiakin, mutta poikien sijoitusten lukumäärä on hieman suurempi kuin tyttöjen. Vuonna 2008 suomalaisista alle 18-vuotiaista lapsista 1,3 % oli sijoitettuna kodin ulkopuolelle. Sijoitettujen lasten ja nuorten määrä lisääntyi vuoden 2008 aikana niin kaupungeissa (1,5 %), taajamissa (0,9 %) kuin maaseudullakin (0,8 %). (Kuoppala & Säkkinen 2008, 1-2.)

KUVIO 1. Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ja nuoret vuosina 1991-2008 (Kuoppala & Säkkinen 2008, 1)

Kuviosta 1 voi nähdä, että kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten määrä on kasvanut joka vuosi vuodesta 1991 vuoteen 2008. Huostaanotettujen määrän kasvu kertoo Uuden Suomen mukaan siitä, että ennaltaehkäisevää apua ei riitä kaikille tarvitseville. Mannerheimin Lastensuojeluliiton johtavan asiantuntijan Iivosen (2009) mukaan edellisen laman aiheuttamia leikkauksia ei ole vielä kukaan korjattu ja koulujen ja päiväkotien lakkautukset, jonot kasvatus- ja perheneuvoloissa, ylisuuret luokkakoot, kouluterveydenhoitajapula, erityisoppilaiden määrän kasvu sekä lapsiperheiden kotipalvelujen alasajo aiheuttavat sen, että lapsen kasvuympäristössä olevia ongelmia ei havaita ajoissa. (Uusi Suomi 2009.)

16 000 kodin ulkopuolelle sijoitetusta lapsesta ja nuoresta 11 804 oli huostaanotettu- ja tai kiireellisesti sijoitettuja. Näistä 2 171 oli tahdonvastaisia huostaanottoja. Sama lapsi tai nuori voi sisältyä sekä huostaanotettujen, että kiireellisesti sijoitettujen määrään, mikäli kiireellinen sijoitus johti huostaanottoon. Viime vuosina huostaanotettujen tai kiireellisesti sijoitettujen lasten ja nuorten kokonaismäärä on kasvanut 2–6 % vuosivauhtia. Vuoden 2008 aikana edellä mainittujen lasten ja nuorten määrä kasvoi 5,3 % verrattuna edelliseen vuoteen 2007. (Kuoppala & Säkkinen 2008, 3.)

Taulukosta 1 voi nähdä, että laitoksiin oli vuonna 1995 sijoitettuna 3 076 lasta tai nuorta ja vuonna 2008 laitoksiin oli sijoitettuna 5 668 lasta tai nuorta. Laitoksiin sijoitettujen lasten ja nuorten määrä on kasvanut joka vuosi edelliseen nähden paitsi poikkeuksena vuodet 1999 ja 2000, jolloin luvut olivat hieman pienemmät verrattuna edeltävään vuoteen 1998. Vuonna 2008 perhehoitoon ja laitoshuoltoon oli sijoitettuna suunnilleen saman verran lapsia ja nuoria.

TAULUKKO 1. Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ja nuoret viimeisimmän sijoitustiedon mukaan vuosina 1995-2008 (Kuoppala & Säkkinen 2008, 1)

Vuosi	Perhehoito	Ammatillinen perhekotihoito	Laitoshuolto	Muu huolto	Yhteensä	Sijoitettujen 0-17-v. osuus vastaavasta ikäryhmästä% 31.12	Huostassa tai kiireellisesti sijoitettuna	Niistä tahdonvastaiset
1995	5 131	815	3 076	1 716	10 738	0,8	6 391	943
1996	5 282	954	3 146	1 781	11 163	0,8	6 507	985
1997	5 495	1 125	3 489	1 527	11 636	0,8	6 783	1 026
1998	5 469	1 290	3 503	1 516	11 778	0,9	6 810	1 062
1999	5 496	1 271	3 282	2 037	12 086	0,9	6 946	1 113
2000	5 596	1 547	3 420	2 108	12 671	0,9	7 329	1 234
2001	5 739	1 804	3 525	2 270	13 338	1,0	7 512	1 268
2002	5 738	2 004	3 919	2 334	13 995	1,0	7 992	1 370
2003	5 572	2 204	4 064	2 367	14 207	1,0	8 415	1 509
2004	5 434	2 338	4 487	2 432	14 691	1,1	8 794	1 526
2005	5 429	2 490	4 812	2 522	15 253	1,1	9 304	1 721
2006	5 513	2 622	5 011	2 558	15 704	1,2	9 625	1 795
2007	5 494	2 849	5 285	2 496	16 124	1,2	10 278	2 031
2008	5 468	3 159	5 668	2 313	16 608	1,3	10 716	2 001

3.4 Nuorten kokemuksia laitoksessa elämisestä aikaisemmissa tutkimuksissa

Aronen (1994) on tutkinut pro gradu työssään sitä, millaisena nuoret ovat kokeneet laitossijoituksen. Aronen (1994) tutkimusmateriaali on kerätty vuosina 1991 ja 1992 haastatteleamalla kahdeksaa nuorta, jotka olivat sijoitettuina laitoksiin vuosina 1977-1990 suuren osan lapsuuttaan, 5-13 vuotta. Tutkimuksessa Aronen (1994) on kiinnittänyt erityisesti huomiota lastensuojelun lapsiasiakkaan osallisuuteen ja siihen, miten osallisuus on toteutunut asiakkaan mielestä ennen huostaanottoa, laitoshuolto-

toisessa sijaishuollossa ja jälkihuollossa. (Aronen 1994, 23-30.) Teimme muutamia poimintoja Arosen (1994) tekstistä silmällä pitäen sitä, millaisena nuoret kokivat laitoksessa elämisen, ja mitä positiivisia ja negatiivisia puolia he toivat esille koskien elämäänsä aikaa laitoksessa.

Arosen (1994) haastatteluissa nuoret toivat esille myönteisinä kokemuksina laitoksessa koetun kodinomaisuuden, vapauden ja keskinäisen luottamuksen. Sääntöjen laatiminen yhdessä lisäsi keskinäistä luottamusta ja antoi nuorille tunteen siitä, että he pystyivät vaikuttamaan heitä koskeviin asioihin. Haastatteluissa tuli myös esille, että hyvä ilmapiiri auttoi nuoria viihtymään ja hyväksyvässä ilmapiirissä oli helppo löytää keskusteluapua tilanteisiin, joissa nuori koki tarvitsevansa aikuisen tukea. Aikuisen ja lasten keskinäisiä suhteita tutkimuksen mukaan edesauttoi yhteisöllisyys, esimerkiksi lastenkokoukset, joissa käsiteltiin laitoksen yhteisiä asioita. (Aronen 1994, 32.)

Vaikka monet nuorista pitivät sijoitusta oikeana ratkaisuna kohdallansa, he eivät välttämättä olleet tyytyväisiä kokemuksiinsa laitoksessa. Arosen (1994) tutkimuksessa negatiiviset muistot liittyivät sääntöihin ja tyytymättömyys sisälsi katkeruutta ja osattomuuden kokemuksia. Haastatteluissa tuli myös esille, että laitoksissa tapahtui lasten keskinäistä kiusaamista ja että lapset kokivat myös nöyryytystä asemansa vuoksi. Laitoksesta annettu apu oli myös koettu leimaavaksi ja häpeälliseksi sekä se herätti katkeruuden tunteita. (Aronen 1994, 32-33.)

Näsänen ja Rautava (1998) toteuttivat vuonna 1998 tutkimuksen, jossa oli tarkoituksena selvittää nuorten kokemuksia huostaanotosta ja sijoituksesta sekä koulukodista. Koulukotien kohdalla haluttiin erityisesti selvittää, saavatko oppilaat koulukodissa mielipiteensä esille. (Näsänen & Rautava 1998, 42.) Näsänen ja Rautavan (1998) tutkimus toteutettiin kahdessa valtion koulukodissa ja tutkimusmenetelmänä käytettiin yksilöhaastattelua. Koulukodit nimettiin tutkimuksessa koulukoti A:ksi ja koulukoti B:ksi, jotta vastauksia voitaisiin tarkastella myös koulukotikohtaisesti. Haastateltavia tutkimuksessa oli kaiken kaikkiaan 29, ellei toisin mainittu. lältään haastatteluun

osallistuneet nuoret olivat 12-18-vuotiaita ja heitä oli sekä tyttöjä että poikia. (Näsänen & Rautava 1998, 10–11.)

Näsänen ja Rautavan (1998) tutkimukseen osallistuneista nuorista kaksi kolmannesta kuvasi koulukotia joko positiivisesti tai neutraalisti. Koulukodissa nuorten mielestä hyvää oli esimerkiksi harrastuksien ja koulun tukeminen sekä ruoka ja ohjaajat. Näistä kaikista oli useampia mainintoja. Huonoiksi asioiksi koulukodeissa nuoret mainitsivat esimerkiksi säännöt ja toiminnan vähäisyyden sekä joidenkin hoitajien käytöksen. Edellä mainittuja asioita tuli esille molemmissa koulukodeissa. (Näsänen & Rautava 1998, 28-30.)

Näsänen ja Rautavan (1998) tutkimuksessa nuorilta kysyttiin myös koulukodissa käytettävistä rangaistus- ja palkitsemismenetelmistä. Ensimmäisessä koulukodissa (A) rangaistusmenetelmiksi mainittiin muun muassa lomakielto, korvausvelvollisuus, päivärahojen menettäminen sekä liikkumiskielto. Toisessa koulukodissa (B) taas esille nousivat esimerkiksi putka, fyysiset keinot rauhoittaa tilannetta, kuntorangaistus (esimerkiksi talon ympäri juokseminen), huonearesti sekä ensimmäisen koulukodin (A) kanssa samankaltaiset rangaistusmenetelmät kuten lomien menettäminen ja korvausvelvollisuus. Palkitsemismenetelmiksi ensimmäisen koulukodin (A) nuoret nimesivät esimerkiksi rahan ja harrastamisen. Myös toisen koulukodin (B) nuoret nostivat esille rahan ja muutama nuori mainitsi lomille pääsemisen yhtenä palkitsemisen muodoista. (Näsänen & Rautava 1998, 31-32.)

Kaikista Näsänen ja Rautavan (1998) tutkimukseen osallistuneista nuorista 44 % oli sitä mieltä, että koulukodin työntekijät suhtautuvat nuoriin hyvin ja noin kolmannes koki, että toiset työntekijät suhtautuvat hyvin, kun taas toiset huonosti. Nuorista 18 % ei osannut sanoa kantaansa ja 6 % oli sitä mieltä, että työntekijät suhtautuivat nuoriin huonosti. (Näsänen & Rautava 1998, 32-33.) Kun Näsänen ja Rautava (1998) antoivat nuorille listan, josta nuoret saivat valita keinoja koulukodin kehittämiseksi, valitsi noin joka kolmas työntekijöiden suhtautumisen nuoriin. Muita kehitettäviä asioita nuorten mielestä koulukodeissa oli esimerkiksi loma (72 % vastanneista valitsi tämän), yhteydenpito kavereihin (62 %), harrastusmahdollisuudet (62 %), oma rauha

(45 %) sekä yhteydenpito vanhempiin ja sukulaisiin (21 %). (Näsänen & Rautava 1998, 40.)

Perkiö ja Surma-aho (1999) toteuttivat vuonna 1999 opinnäytetyönsä yhteistyössä Myllyjärven nuorisokodin kanssa. He halusivat tutkimuksellaan selvittää, Myllyjärven lastenkodissa, nykyisessä nuorisokodissa, asuneiden nuorten kokemuksia ja mielipiteitä siitä, kuinka nuorisokoti oli onnistunut tukemaan nuoria itsenäistymisessä. Perkiön ja Surma-ahon (1999) tutkimukseen osallistui seitsemän 18-25-vuotiasta nuorta, yksi mies ja kuusi naista. Heidän itsenäistymisestään lastenkodista oli ainakin kaksi vuotta aikaa. (Perkiö ja Surma-aho 1999, kuvailulehti.)

Perkiö ja Surma-aho (1999) selvittivät osana tutkimustaan, millaisia hyviä ja huonoja muistoja tutkimukseen osallistuneilla nuorilla liittyi Myllyjärven lastenkotiin. Tutkimuksesta kävi ilmi, että nuorilla oli suurimmaksi osaksi positiivisia tuntemuksia lastenkotia kohtaan, mutta nuoret mainitsivat myös joitakin negatiivisia asioita. Osa haastateltavista kertoi, että lastenkoti tarjosi enemmän eväitä elämään, kuin koti olisi voinut tarjota. Yksi haastateltavista liitti positiiviset kokemukset vahvasti hyvään oma-aikuisuuteeseen. (Perkiö ja Surma-aho 1999, 37-38.) Osa nuorista puolestaan taas koki oma-aikuisuuden negatiivisena esimerkiksi sen takia, että henkilökemiat oma-aikuisen kanssa eivät olleet toimivat. Yksi haastateltavista oli myös kokenut negatiivisena sen, että hänelle kaikki aikuiset olivat omia-aikuisia ja näin ollen hänellä ei ollut yhtä luottohenkilöä jolle puhua. (Perkiö ja Surma-aho 1999, 71.)

Hyvänä asiana lastenkodissa mainittiin arjen aikataulut, koska ne toivat elämään säännöllisyyttä sekä se, että lastenkodilla asuessaan nuoret saivat helposti kesätöitä sosiaalitoimen kautta (Perkiö ja Surma-aho 1999, 45-46). Eräs nuorista oli kokenut negatiivisena asiana sen, että työntekijät olivat hänen mielestään yrittäneet vähätellä sitä, mitä nuori oli oppinut kotonaan (Perkiö ja Surma-aho 1999, 37). Työntekijät saivat negatiivista palautetta myös siitä, miten koulunkäyntiä tuettiin lastenkodissa. Nuoret kertoivat muistavansa nalkutuksen, valituksen poissaoloista, kouluun hoputtamisen, epäluottamuksen ja tappelemisen. (Perkiö ja Surma-aho 1999, 52.) Negatiivisena nähtiin myös hoito- ja huoltopalaverit, jotka koettiin syyllistävinä ja merkityk-

settöminä. Osa nuorista koki, että suurin osa heitä koskevista päätöksistä tehtiin jos-sain muualla, kuin hoito- ja huoltopalavereissa, ja palaverit olivat vain muodollisuus, jossa ilmoitettiin jo aikaisemmin tehdyistä päätöksistä. (Perkiö ja Surma-aho 1999, 58-59.)

Myös Pösö (2004) on tutkinut nuorten kokemuksia laitoksessa elämisestä. Hän kirjoittaa kahdessa valtion koulukodissa tehdystä tutkimuksesta, jonka tarkoituksena oli selvittää, mitä koulukoti merkitsee nuorelle. Tutkimuksen aineisto koostui nuorten haastatteluista, nuorten ottamista valokuvista, nuoria koskevista asiakirjoista sekä tutkijan läsnäolosta laitoksissa. Haastatteluihin osallistui 42 nuorta, 17 tyttöä ja 25 poikaa. (Pösö 2004b, 5- 29.)

Kuten edellä esiteltyjen tutkimusten mukaan myös Pösön (2004) haastatteluissa tuli ilmi, että nuorten mielestä koulukodissa olemiseen liittyi niin positiivisia kuin negatiivisiakin asioita. Pösön (2004) haastateltavat nostivat positiivisiksi asioiksi koulunkäynnin, ruoan, turvan ja rauhoittumisen mahdollisuuden sekä monenlaisten ihmisten kanssa toimeen tulemisen opetteluun. Pösön (2004) mukaan tutkimuksessa nuoret puhuivat positiivisista asioista yksinkertaisia ja konkreettisia ilmauksia käyttäen, kun taas negatiivisista puolista puhuttiin positiivisia puolia monimutkaisemmin ja runsassanasoisemmin. Tälle syyksi Pösö (2004) arvelee, että haastattelutilanne itsessään on oiva tilanne kritisoida laitosta ja moni nuori halusikin tietää ennen haastattelua, saavatko he puhua suunsa puhtaaksi haastattelutilanteessa. Toiseksi syyksi Pösö (2004) nimeää sen, että on kulttuurisesti helpompaa kritisoida laitosta, kuin etsiä sille myönteisiä puolia. (Pösö 2004b, 94-95.)

Pösön (2004) tutkimuksessa tuli esille koulukodin negatiivisina puolina se, että koulukodissa pärjätäkseen nuoren tuli unohtaa yksilöllisyytensä. Eräs nuori kertoi, että koulukodin toimintatavat olivat vakiintuneet sellaisiksi ettei yksilöiden eroja ei otettu huomioon. Toinen haastateltava taas sanoi, että on ottanut vieraan roolin itselleen ja sivuuttanut itsensä, jotta selviytyisi koulukodissa. Muina negatiivisina asioina nuoret toivat esille esimerkiksi nuoruuden menettämisen laitokselle, kaverisuhteiden ylläpi-

don vaikeuden, harrastusten puutteen, ruoan, kurin ja laitosrutiinit. (Pösö 2004b, 95-96.)

Pösön mukaan koulukodissa oleminen on kokemuksena monitasoinen ja intensiivinen, josta johtuen kokemusten vaihtelevuus on suurta. Nuorten kokemukset olivat samanaikaisesti sekä hyviä, että huonoja, joten Pösön mukaan hänen haastateltavien vastauksia ei voinut jakaa Näsäsen ja Rautavan (1998) tutkimuksen tavoin pelkästään positiivisiin, negatiivisiin, neutraaleihin sekä en osaa sanoa- vastauksiin. (Pösö 2004b, 94.)

4 NUORUUS

Nuoret elävät ainutlaatuista vaihetta elämässään sillä he eivät ole enää lapsia, mutta integroituminen yhteiskuntaan ja aikuisuuteen on vielä kesken. Eri asiat määrittelevät samanikäisen virallisestikin joko lapseksi tai sitten ei. Esimerkiksi lapsilisä loppuu lapsen täyttäessä 17 vuotta, mutta rikosoikeudellinen vastuu alkaa jo 15-vuotiaana. Lain mukaan nuoresta tulee virallisesti täysi-ikäinen aikuinen 18-vuotiaana. (Linna-kangas & Suikkanen 2004, 29.) Vastaavasti lastensuojelulaki taas määrittelee kaikki alle 18-vuotiaat lapsiksi (L 13.4.2007/417).

Nuoruuden alku on selkeämmin määriteltävissä kuin sen päättyminen, joka vaihtelee paljon yksilöllisesti. Aina ei myöskään ole kovin perusteltua puhua nuoruudesta yhtenäisenä kehitysjaksona, vaan esimerkiksi sosiaalisten suhteiden, biologisen kehityksen ja elämänvalintojen kohdalla on järkevää erottaa nuoruudessa eri vaiheita. Yleisiä kriteereitä jaottelun tekemiseksi ei ole, mutta ajanjakson voi jaotella esimerkiksi varhaisnuoruuteen (11-14 ikävuotta), keskinuoruuteen (15-18) ja myöhäisnuoruuteen (19-25), josta myös joskus käytetään nimitystä varhaisaikuisuus. Tiettyyn ikään perustuvaa jakoa tärkeämpää on kuitenkin huomata, että nuorten kehitys ja siihen vaikuttavat tekijät vaihtelevat huomattavasti näiden ikäkausien välillä. (Nurmi 2008, 257.) Nuoruudesta voidaan puhua myös käsitteellä murrosikä.

Murrosiän prosessi on kehitykseen kuuluva, myönteinen ja välttämätön osa elämää. Murrosiässä nousevat kehollisten muutosten myötä uudelleen pintaan myös varhaiset tunnetilat, ja piiloon jääneet tunnekokemukset mullistavat elämää. Reaktiot ovat sitä voimakkaampia, mitä enemmän käsittelemättömiä asioita on olemassa. Nuorelle voi tulla masennusta tai ulospäin suuntautuvaa uhmakasta toimintaa, ja monenlaiset minuuden kokeilut ja roolit näkyvät ulospäin. (Niemelä 2000, 135–136.) Nuorten oireilu ilmenee muun muassa koulukiusaamisena, levottomuutena, psyykkisinä oireina, erilaisena häiriökäyttäytymisenä, päihteiden riskikäyttönä, huumekekeiluina, väkivaltaana ja sopeutumisongelmina. Hyvin usein kouluikäisen ongelmien taustalla ovat perheiden ongelmat, vaikka esimerkiksi huumeet tai epäsosiaalinen käyttäytyminen voivat viedä lapsen ”hyvästäkin” kodista. (Linnakangas & Suikkanen 2004, 27.)

Murrosikä on tilaisuus antaa vielä uusia vastauksia lapsen tunnetarpeisiin ja myös tiedollisiin tarpeisiin. Nuoren pitäisi myös saada olla epäkypsä, jotta hänen aito minuutensa kehkeytyisi esiin. (Niemelä 2000, 135–136.) Lämsä ja Kiviniemi (2009) puolestaan kirjoittavat, että Kylmän (1996, 16–18) mukaan nuoruuteen kuuluu luonnollisena osana kasvaminen ja tulevaisuuteen suuntautuminen. Erilaiset pettymykset ja vaikeat elämäkokemukset voivat kuitenkin pysäyttää ja hidastaa nuoren kasvua ja vähentää hänen uskoaan ja luottamustaan tulevaisuuteen, jolloin nuori saattaa jopa taantua kehityksessään. (Lämsä & Kiviniemi 2009, 224.)

Ihminen on fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen kokonaisuus, ja näillä kaikilla alueilla tapahtuu nuoruudessa paljon muutosta ja kehitystä. Fyysiseen osa-alueeseen liittyvät fyysinen kasvu ja puberteetin alkaminen, psyykinen kehitys käsittää kognitiivisen kehityksen sekä persoonallisuuden kehityksen ja sosiaaliseen kehitykseen puolestaan kuuluvat muun muassa yksilön vuorovaikutustaidot. (Aaltonen, Ojanen, Vihunen & Vilén 2003, 51.) Nuoruvaiheen aikana yksilö siis kehittyy fyysisesti aikuiseksi, oppii keskeiset yhteisölliset taidot, itsenäistyy lapsuudenperheestään, käy läpi roolimuu- tokset sekä muodostaa käsityksen omasta itsestään näiden tapahtumien pohjalta (Nurmi 2008, 256).

Varhaiset teoriat ovat kuvanneet nuoruutta myös termillä kriisi ja sen ratkaiseminen. Myöhemmin tutkimuksissa on osoitettu, ettei valtaosa nuorista näyttäisi käyvän läpi mitään erityistä kriisivaihetta, vaikka jotkut tilastolliset tosiasiat puoltavat edelleen jonkinlaista kriisitulkintaa nuoruudesta, sillä esimerkiksi rikollisuus lisääntyy voimakkaasti nuoruusvuosien aikana, mutta vähenee taas aikuisuuden kynnyksellä. Nuoruus muodostuu riskiksi osalle nuorista, mutta suuri osa nuorista elää siirtymävaiheen peruskoulusta toisen asteen koulutukseen ilman näkyvää kuohuntaa ja varttuu tasapainoiseksi aikuiseksi. (Nurmi 2008, 257–258.) Eri tutkijat ovat kehittäneet erilaisia teorioita, jotka selittävät nuoruuteen kuuluvia kehitystehtäviä.

Havighurstin kehitysteorian mukaan kehitystä säätelee yksilön rakenteellisten kasvuvoimien ja sosiaalisen ympäristön vuorovaikutus. Havighurst painottaa ympäristön ja yhteiskunnan sosiaalisia odotuksia, joista viriää iän mukana jatkuvasti muuttuvia sosiaalisia rooleja niiden yksilölle asettamine odotuksineen ja velvollisuuksineen. (Kuusinen 2008, 312.) Havighurstin (1972) mukaan keskeisiä nuoruuden kehitystehtäviä ovat 1) uusien suhteiden luominen, 2) sukupuoliroolin omaksuminen, 3) oman fyysisen olemuksensa hyväksyminen, 4) emotionaalisen itsenäisyyden saavuttaminen vanhemmista ja muista aikuisista, 5) avioliittoon ja perhe-elämään valmistautuminen, 6) valmistautuminen työelämään, 7) ideologian tai maailmankatsomuksen kehittäminen ja 8) sosiaalisesti vastuullisen käyttäytymisen omaksuminen. Vaikka Havighurstin teoria syntyi 1940-luvun Yhdysvalloissa, hänen kuvaamansa kehitystehtävien teemat sopivat yllättävän hyvin myös nykypäivään. Myöhemmin monet tutkijat ovat kehittäneet Havighurstin teoriaa käsitteillä, jotka kuvaavat muita ympäristön ulottuvuuksia kuin normatiivisia odotuksia. (Nurmi 2008, 258-259.)

Myös Eriksonin (1982) kehitysvaiheteorian keskeisiä käsitteitä ovat kehitystehtävien kaltaiset psykososiaaliset kriisit. Eriksonin mukaan yksilön persoonallisuus kehittyy kahdeksassa vaiheessa, joissa kussakin yksilö kohtaa ympäristön taholta uusia sopeutumista vaativia vaatimuksia. Vaatimukset saavat aikaan psykososiaalisia kehityskriisejä, joiden ratkaiseminen tuottaa yksilölle itseä koskevia perustunteita tai voimia, jotka luovat perustan uusien kriisien kohtaamiselle. Erikson korosti, että kasvu ja kehitys tapahtuvat sosiaalisessa kontekstissa jonka muodostavat perhe, koulu, kaverit ja muu sosiaa-

linen ympäristö. Tärkein kehitystehtävä on identiteetin ja roolihämmennyksen välisen kriisin ratkaisu, joka onnistuessaan tuottaa tulokseksi aidolta ja omalta tuntuvan minäidentiteetin elämyksen ja yhdeksi elämän perusvoimaksi minän aitouden tunteen. Onnistunut ratkaiseminen sisältää myös elämyksen kyvystä rakastaa toista sekä kehittää ja ylläpitää tärkeitä ihmissuhteita, epäonnistuminen puolestaan merkitsee eristäytyneisyyden elämystä. (Kuusinen 2008, 316.)

5 NUOREN KASVUUN VAIKUTTAVIA TEKIJÖITÄ

5.1 Riskitekijät

Kehityopsykopatologian mukaan riskillä yleensä tarkoitetaan jonkin tulevan tapahtuman todennäköisyyttä. Riski on todennäköisyys kohdata kielteisenä pidetty tapahtuma tai asia, tai vahingollisen, haitallisen, vaarallisen tai epämiellyttävän tapahtuman mahdollisuus. Riskitekijöitä ja – prosesseja voivat olla yksilö- ja ryhmätason riskien lisäksi historialliset, yhteiskunnalliset riskit ja ekologiset riskit. Riskitekijöiden kasautuminen, ketjuuntuminen, prosessimaisuus ja ajoittuminen ovat tärkeitä ja myös riskitekijöiden määrällä on merkitystä kun arvioidaan riskejä. (Pölkki n.d.) Riskitekijä voi olla lapseen itseensä tai ympäristöön liittyvä tekijä, joka suuntaa lapsen kehitystä kielteiseen suuntaan (Pulkkinen 2004).

Kehitykseen liittyvät ongelmat ovat sitä todennäköisempiä, mitä useammalle riskitekijälle lapsi altistuu. Monenlaisten ongelmien kasautuminen ja sen jatkuvuus merkitsevät selvää syrjäytymisriskiä sekä jo lapsuudessa että myöhemmin aikuisena. Lapsen kehitys ei ole kuitenkaan suoraviivainen seuraus hänen kasvuympäristöstään. Suotuisissakin kasvuoloissa joillakin lapsilla saattaa olla paljon ongelmia kehityksen eri alueilla, ja vastaavasti monet lapset välttyvät syrjäytymisprosesseilta heikoista lähtökohdistaan huolimatta. Riskitekijöistä huolimatta lapsen tai nuoren elämässä voi siis vaikuttaa myös suojaavia tekijöitä, jotka tasapainottavat riskitekijöiden vaikutusta. (Forssen ym. 2002, 97; Jahnukainen 2004, 294).

5.2 Suojaavat tekijät ja haavoittumattomuus

Suojaavat tekijät muuntavat riskitekijöiden tai – olojen vaikutusta yksilön hyvinvointiin vähentäen sairastumisriskiä ja ehkäisevät syrjäytymistä. Samoin kuin riskitekijät, suojaavat tekijät toimivat yksilö-, ryhmä- ja yhteisötasolla. Ne eivät ole aina riskitekijän vastapuoli, vaan ne voivat olla riskiryhmissä ja – oloissa erilaisia kuin niin sanotuissa valtaväestössä ja normaalioloissa. (Pölkki n.d) Suojaavat prosessit ovat tärkeitä vaikeissa oloissa eläville lapsille, koska ne muuttavat lapsen havaintoja riskistä ja alttiutta riskeihin, vähentävät riskitekijöiden ketjuuntumista, kohottavat lapsen itsearvostusta ja käsitystä pätevydestään sekä luovat muutoksen mahdollisuuksia (Pölkki 2004, 287). Eri tekijöiden vuorovaikutukseen viittaa myös Kalland (2009) termeillä multifinaalisuus ja ekvifinaalisuus; multifinaalisuus tarkoittaa että samantapaiset kokemukset voivat johtaa erilaisiin lopputuloksiin, ja ekvifinaalisuus tarkoittaa että erilaiset kokemukset voivat johtaa samanlaiseen lopputulokseen. Termit kuvastavat sitä, miten suojaavat ja riskitekijät ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja voivat vaikuttaa lapsen kasvuun ja kehitykseen joko suojaavasti tai vahingoittavasti. (Kalland 2009.)

Lapsilla on hämmästyttävä kyky selviytyä psykososiaalisesti vaikeista kasvuoloista. Vaikka myöhemmän ongelmakäyttäytymisen riski kasvaa, enemmistö selviää myöhemmin ilman vakavaa oireilua. Puhutaan resilienssistä (resilience), jolla tarkoitetaan kykyä selviytyä tai toipua traumatisoivista oloista. Kykyä vahvistavat emotionaalisesti turvallinen aikuissuhde sekä lapsen älykkyys ja kyky käsitellä stressitilanteita. Vaikeuksien kasautuminen puolestaan lisää ongelmakäytöstä. (Nyqvist 2007, 15.) Resilienssistä käytetään myös termejä vastustuskykyisyys, pärjäävyys ja haavoittumattomuus. Resilienssiin vaikuttavat yksilön sisäiset sekä sosiaaliset tekijät, ja selviytyminen voi olla erilaista eri elämän-alueilla. (Pölkki n.d.)

5.3 Riskitekijöiden ja suojaavien tekijöiden vuorovaikutus

Forssenin, Laineen ja Tähtisen (2002) mukaan hyvinvointia ja sen riskitekijöitä tulee tarkastella yhteiskunnallisten prosessien, eri ihmisryhmien sekä yksilön elämänkulun

näkökulmasta. Lasten kehitys- ja elämänkulun prosessit ovat kompleksinen ilmiö, mikä asettaa tutkimukselle suuria haasteita: pelkkien riskitekijöiden toteaminen ei riitä, on kiinnitettävä huomiota riskitekijöiden kasaantumisen ohessa entistä enemmän suojaavien tekijöiden merkitykseen ja siihen, miten lapset ja perheet hallitsevat ja käsittelevät riskitilanteet. Riski- ja suojatekijät nivoutuvat toisiinsa samanaikaisesti, ja Forssen ja muut (2002) huomauttavat, että esimerkiksi Rutterin (1987) mukaan riski ja – vahvuustekijät tulisi nähdä kolikon kahtena puolena. Tällöin riskitekijöiden toteaminen ei riitä, vaan tulee kiinnittää enemmän huomiota suojaaviin tekijöihin riskitilanteissa. (Forssen ym. 2002, 97.)

Kuten taulukosta 2 näkyy, Pölkin mukaan ei voida yksiselitteisesti sanoa mitkä tekijät ovat riskitekijöitä, ja mitkä suojaavia tekijöitä nuoren elämässä. Esimerkiksi itsetunnon ollessa hyvä itsetunto voi toimia suojaavana tekijänä, kun taas huono itsetunto voi olla riski. Samoin vanhemmuus voi olla yhtä lailla suojaava tekijä kuin riskitekijä, riippuen siitä millaista vanhemmuus on. Koska tekijöiden jaottelu yksiselitteisesti positiivisiin ja negatiivisiin tekijöihin on mahdotonta, päätimme eritellä teoriasta esiin nousevia tekijöitä ulkoisiin ja sisäisiin tekijöihin, kuten Pölkin taulukossakin on tehty.

TAULUKKO 2. Kehityksen yleisiä suojaavia ja riskitekijöitä (Pölkki n.d.)

RISKI-/STRESSITEKIJÄ	TEKIJÄ	SUOJAAVA TEKIJÄ
Lapseen itseensä liittyvät (sisäiset) tekijät		
Alttius mielenterveyden häiriöön	Perinnöllisyys	Ei alttiutta poikkeavuuksiin
Nuorempi	Ikä	Vanhempi
Poika	Sukupuoli	Tyttö
Vaikea (monia ääriominaisuuksia kuten passiivisuus, muutosten vastustaminen)	Temperamentti	Helppo, esim. sosiaalinen
Krooninen fyysinen vamma/sairaus	Psyykinen terveys	Terve
Vuorovaikutus- tai tarkkaavaisuushäiriöt, oppimisvaikeudet, kehityshäiriöt, huono itsetunto	Kehitys (mm. kiintymyssuhde, kielelliset ja kognitiiviset taidot, itsetunto)	Hyvä kognitiiviset ja kielelliset kyvyt, hyvä itsetunto
Vähemmistöön kuuluminen: sorron, syrjinnän, rasismien kokeminen	Etninen tausta	Enemmistöön kuuluminen
Olosuhteet		
Aineellinen puute	Sosiaaliset ja taloudelliset voimavarat	Taloudellinen turvallisuus
Ahdas/epähygieeninen	Asuminen	Hyvä, tilava
Monia sairauksia/vanhemmat tai vanhempi sairastunut	Vanhempien mielenterveys	Toinen vanhempi terve
Kontaktikyvyttö/välinpitämätön, vihamielinen/ei rajoja Pahoinpitely, hyväksikäyttö	Vanhemmuus	Positiivinen, esim. yhteistyö ja hyvä kontrolli, ikään sopiva vuorovaikutus
Etäinen/epäsopu/painostus	Vanhempien keskinäinen suhde	Keskinäinen tuki
Ei sisarus- ja epäsopu/painostus	Sisarus- ja vertaissuhteet	Lämmin /tukeva
Epäeettinen, huono tuki, kiusaava, rankaiseva	Koulu	Eettinen, tukeva
Tuen puuttuminen, epäsosiaaliset vaikutukset	Laajempi yhteisö	Kodin ulkopuolinen aikuistuki, harrastusten tukeminen
Elämäntapahtumat		
Menetykset ja muut negatiiviset elämäntapahtumat/ -kokemukset	Elämäntapahtumat ja -kokemukset (tulkinat ja merkitykset)	Positiiviset elämäntapahtumat, saavutusten arvostaminen

5.3.1 Ulkoiset tekijät

Monissa teksteissä painotetaan vanhemmuuden merkitystä lapsen ja nuoren kasvu-
le. Esimerkiksi Harrikari (2009) listaa riskeiksi yksinhuoltajaperheessä elämisen, van-
hempien työttömyyden, huonon tai heikon vanhemmuuden ja äidin synnytyksen
jälkeisen masennuksen (Harrikari 2009, 27). Myös Almqvist (2000) viittaa vanhem-
muuden rooliin arvelemalla, että työelämän vaatimusten ja kiireen takia vanhemmil-
la on yhä vähemmän aikaa ja voimia jälkikasvulleen, mikä heikentää nuorten psyyk-
kistä hyvinvointia (Almqvist 2000, 86-87). Linnakangas ja Suikkanen (2004) puoles-
taan kirjoittavat, että yleinen epävarmuus ja jatkuva muutostila rasittavat aikuisia,
mikä näkyy myös lapsissa. Aikuisen tarve, heikentynyt vanhemmuus, uusperheiden
sekavuus, työn puute ja työnarkomania ovat kaikki nykyisen elämänmenon piirteitä,
jotka eri asiantuntijoiden mukaan tuottavat turvattomuutta lasten ja nuorten elä-
mään. (Linnakangas & Suikkanen 2004, 27.)

Lasten ja nuorten terveen ja tasapainoisen kasvun ja kehityksen kannalta riskitekijöi-
tä ovat muuan muassa vanhempien mielenterveysongelmat ja lisääntynyt päih-
teidenkäyttö. Toisaalta myös avioerojen yleistymistä voidaan pitää kehityksellisenä
riskinä, sillä yksinhuoltajaperheiden lapset ovat määräänsä nähden yliedustettuina
muun muassa lastensuojeluasiakkaiden ja erityisluokille siirrettyjen joukossa. (Lämsä
2009, 28.) Vanhemmuuteen liittyvät haasteet näyttäisivätkin osaltaan selittävän sitä
seikkaa, että taloudellisen hyvinvoinnin kasvusta huolimatta nuorten psyykkisessä
hyvinvoinnissa ei ole havaittavissa kohentumista, vaan nuoret ovat yhtä alttiimpia
erilaisille riskeille (Harrikari 2009, 27; Almqvist 2000, 86–87).

Suomessa tehtyjen tutkimusten mukaan on lasten psyykkisen sairastavuuden ja van-
hempien sosiaalisen aseman välillä selkeä yhteys. Toki on myös paljon vaatimatto-
missa oloissa eläviä perheitä, joiden lapset kehittyvät psyykkisesti terveiksi ja työky-
kyisiksi aikuisiksi. Vastaavasti ylempien sosiaaliluokkien perheissä on emotionaalisesti
laiminlyötyjä lapsia ja väärin kohdeltuja nuoria, jotka sairastuvat psyykkisesti. (Alm-
qvist 2000, 83.) Harrikari (2009) viittaa sosioekonomisen aseman merkitykseen mai-
nitsemalla riskeiksi muun muassa perheen matalan tulotason ja vähäisen koulutuk-

sen (Harrikari 2009, 27). Vaikka taloudellinen huono-osaisuus ei selitä esimerkiksi murtunutta vanhemmuutta, se on selvä riskitekijä (Lämsä 2009, 29).

Myös yhteiskunnallisilla tekijöillä on vaikutusta lasten ja nuorten hyvinvointiin. Almqvistin (2000) mukaan lasten ja nuorten psyykkisen hyvinvoinnin näkökulmasta katsottuna tärkeitä ovat hyvin toimiva perhe- ja asuntopolitiikka, tasokas päivähoito ja korkeatasoinen koulutusjärjestelmä (Almqvist 2000, 86-87). Linnakangas ja Suikkanen (2004) ovat sitä mieltä, että kunnallisten palveluiden kuten koulujen, terveydenhuollon, lastensuojelun, nuorisotyön ja muiden vastaavien palveluiden rapautuminen on vähentänyt ongelmiin ajautuvien perheiden ja nuorten mahdollisuutta saada tukea (Linnakangas & Suikkanen 2004, 27). Toisaalta koko yhteiskunnasta voidaan käyttää nimitystä riskiyhteiskunta, sillä nykyinen myöhäismoderni yhteiskunta tarjoaa nuorille ennennäkemättömiä mahdollisuuksia, mutta samalla myös lukuisia riskejä ja uhkia (Aaltonen, Ojanen, Vihunen & Vilén 2003, 40).

Oma vaikutuksensa on myös asuinpaikalla, sillä Suomessa tehdyn LAPSET-tutkimuksen mukaan suurissa kaupungeissa ja varsinkin nopeasti kasvavilla asuinalueilla lapsilla on enemmän psyykkisiä ongelmia kuin pienemmissä kaupungeissa asuvilla lapsilla. Alueiden psyykkisten ongelmien kasautumiseen vaikuttavat todennäköisesti väestön valikoituminen voimavaroiltaan vahvojen perheiden muuttaessa pois ongelma-alueelta, sekä nopeutunut muuttoliike, joka vaikeuttaa ihmissuhteiden ja sosiaalisten verkostojen rakentamista. Lisäksi liian tiiviiksi rakennetut ja suuret asuinalueet, suuret koulut ja ylikuormitetut luokat vähentävät lasten, nuorten ja vanhempien mahdollisuuksia hahmottaa ja hallita omaa lähiympäristöään, mikä aiheuttaa stressiä. (Almqvist 2000, 82.) Yhteisöllisiin tekijöihin kuten epäedullisen naapuruston vaikutuksiin viittaa myös Harrikari (2009, 27).

Toisaalta asuinympäristö tai muu yhteisö voivat olla myös suojaavia tekijöitä, sillä yhteisön rakenteet voivat edistää mielenterveyttä, suojata sairastumiselta, ehkäistä riskitekijöiden kehittymistä ja vahvistaa nuoren asemaa ja mahdollisuuksia kestää stressiä (Almqvist 2000, 83). Myös vertaisryhmä voi tukea kehitystä monella tavalla, auttaa nuoria itsenäistymään ja tukea myönteistä kehitystä tarjoamalla mahdollisuu-

den oppia uusia ja kenties kiellettyjäkin asioita. Ryhmä voi toisaalta olla myös riskitekijä, jos siinä esimerkiksi käytetään päihteitä tai luodaan epäsosiaalisia normeja. (Almqvist 2000, 86–87.) Läheiset aikuiset, sisarukset ja hyvät ystävät voivat parhaimmillaan olla nuorelle merkittävä voimavara eteenpäin menemisessä myös vaikeissa tilanteissa (Lämsä & Kiviniemi 2009, 226).

Sosiaalinen pääoma tai sen puute näyttää vaikuttavan laajasti lasten ja nuorten hyvinvointiin. Sosiaalinen pääoma voi ehkäistä tai vähentää lasten ja nuorten hyvinvoinnin kannalta haitallisina pidettyjä ilmiöitä, kuten koulukeskeytyksiä, nuorisotyöttömyyttä tai mielialaongelmia. Pääsääntöisesti sosiaalisen pääoman vaikutuksia on pidetty lapsille ja nuorille myönteisinä. (Ellonen & Korkiamäki 2006, 237.) Ellonen ja Korkiamäki (2006) kirjoittavat, että Pulkkinen (2002) on käyttänyt lasten ja nuorten sosiaalisesta pääomasta käsitettä sosiaalinen alkupääoma. Pulkkinen mukaan alkupääoma koostuu niistä arvoista ja normeista, tukevista verkostoista ja luottamuksesta, jotka lapsi saa ikään kuin lahjaksi yhteisöltä jossa kasvaa. Alkupääoma kasvaa ja karttuu ajan myötä kasvatuksen ja ympäristön vaikutusten tuloksena. (Ellonen & Korkiamäki 2006, 225.)

Perheen, asuinalueen ja sosiaalisen verkoston rakenteellisten piirteiden ohella sosiaalisena pääomana on pidetty mm. turvallisuuden ja yhteenkuuluvuuden tunteita sekä koulun ja kodin hyvää ilmapiiriä. Sosiaalisen pääoman moninaiset käytännöt ilmenevät lasten ja nuorten aikuisilta saamana sosiaalisena tukena, koulun ja kodin tai lasten vanhempien välisenä yhteistyönä sekä lasten ja vanhempien välisinä toimivina suhteina. Lisäksi sosiaalinen pääoma näkyy vanhempien, opettajien, ja asuinalueen muiden aikuisten lapsiin kohdistamana valvontana sekä vanhempien ja lasten itsensä aktiivisena osallistumisena. Aineiston artikkelit tuovatkin monipuolisesti esiin sosiaalisissa verkostoissa eläviä lasten ja aikuisten välisiä kanssakäymisen käytäntöjä. (Ellonen & Korkiamäki 2006, 240.)

Katsauksessaan tutkimukseen Haapasalo ja Repo (1998) kirjoittavat, että lastensuojelun asiakkuus näyttäisi olevan monien riskitekijöiden tulos. Eri tutkimusten perusteella vanhempien päihteidenkäyttö, alhainen koulutustaso, työttömyys ja perheristiri-

dat ovat tekijöitä jotka myötävaikuttavat asiakkuuteen. Pelkät perhesyyt eivät silti selitä asiakkaaksi valikoitumista, vaan myös sosiaaliviranomaisten toimintatavoilla ja perheen lähiympäristöllä on merkitystä lastensuojelun piiriin tulemiseen. (Haapasalo & Repo 1998, 5.)

5.3.2 Sisäiset tekijät

Lapsen ja nuoren kehitykseen vaikuttavia suojaavia sisäisiä tekijöitä ovat esimerkiksi älykkyys (Harrikari 2009, 27) sekä suotuisa temperamentti ja lahjakkuustaso (Räsänen & Tamminen 2000, 368). Suotuisa temperamentti ja lahjakkuus voivat toimia suojaavina tekijöinä vaikeissakin tilanteissa, sillä kokemukset hankalista tilanteista selviytymisestä ja kyky käyttää hyväksi aikaisempia selviytymiskokemuksia auttavat jatkossakin selviytymään riskitilanteista. Temperamentti voi olla myös riskitekijä, sillä vaikean temperamentin vuoksi lapsen vuorovaikutus ympäristön kanssa saattaa muotoutua kielteiseen suuntaan. (Räsänen & Tamminen 2000, 367-368.)

Goleman (2009) kirjoittaa temperamentin vaikutuksesta Reissin (2000) tutkimuksen pohjalta. Tutkimuksen mukaan vanhemmilla, sisaruksilla ja ystävillä on vaikutusta lapsen temperamenttiin, mutta myös lapsen käsityksellä omasta itsestään on suuri merkitys lapsen kohtaloon. Teini-ikäisen yleinen itseluottamus riippuu suurelta osin hänen lapsena saamastaan kohtelusta eikä juuri lainkaan perimästä. Geneettiset ominaisuudet kuitenkin muokkaavat tapaa, jolla lapseen suhtaudutaan. Vanhemmat hellivät luonnostaan vauvoja, jotka flirttailevat ja ovat aktiivisia; ärtyisät tai välinpitämättömät lapset taas saavat vähemmän hellyyttä osakseen. Pahimmassa tapauksessa geenit tekevät lapsesta levottoman ja vaikean, mihin vanhemmat reagoivat kovalla kurilla ja moitteilla. Näin lapsen luonteen vaikeat puolet korostuvat, mikä lisää vanhempien kielteisyyttä, ja noidankehä on valmis. (Goleman 2009, 164–166.) Myös lapsen tai nuoren vaikea tai pitkäaikainen sairaus voi olla riskitekijä (Räsänen & Tamminen 2000, 367).

Varhaisen kiintymyssuhteen merkityksestä myöhemmälle kehitykselle käydään paljon keskustelua. Sinkkosen (2003) mukaan lapsuusiän turvallinen kiintymyssuhde on

voimavara, kun taas turvaton suhde voi olla eräs monista riskitekijöistä. Erilaisissa tutkimuksissa on saatu näyttöä turvattoman kiintymyssuhteen ja käytöshäiriöiden välisistä yhteyksistä, mutta niiden tarkka yhteys on vielä epäselvä. Sinkkonen (2003) mainitsee kuitenkin Allenin (1998) tutkimuksen, jossa todetaan kiinteä yhteys ristiriitaisen kiintymyssuhteen ja nuoruusiän oireilun välillä. (Sinkkonen 2003, 165-168.)

Myös psykoanalyttikko John Bowlby määritteli terveen kiintymyssuhteen vanhempiin lapsen hyvinvoinnin kannalta olennaiseksi tekijäksi. Kun vanhemmat toimivat empaattisesti ja vastaavat lapsen tarpeisiin, he rakentavat perusturvallisuuden tunnetta. Bowlbyn mukaan jokaisen ihmisen tulee elämässä pärjätäkseen kokea lapsuudessaan enimmäkseen minä-sinä-suhteita. Lapsen tunteisiin virittäytyvät vanhemmat tarjoavat lapselleen turvallisen perustan: ihmiset, joihin hän voi turvautua kokiessaan mielipahaa tai tarvitessaan huomiota, rakkautta ja lohtua. (Goleman 2009, 173–174.)

Myös vastoinkäymiset voivat tietyssä määrin vaikuttaa kehitykseen myönteisesti. Jos lapsi oppii suhtautumaan elämän ennalta arvaamattomiin ja kaoottisiin puoliin, lapselle kehittyy selviytymiseen tarvittavia emotionaalisia suojamekanismeja. Kanssakäymisen iloja ja suruja on harjoiteltava, eivätkä näiden valmiuksien kehittymistä edistä loputon ja monotoninen iloisuus. On siis virheellistä ajatella, että lapsesta kasvaa onnellinen ihminen, jos hän onnistuu välttämään kaikki stressitilanteet. (Goleman 2009, 193.)

Riskikäyttäytyminen voi olla nuoren tapa ilmaista itseään, ja se näkyy normien ja yhteiskunnan sääntöjen vastustamisena, kuten tupakointina ja alkoholinkäyttönä. Riskikäyttäytymisen avulla nuori pyrkii sisäiseen tasapainoon; nuori ratkaisee riskikäyttäytymisellä jonkin ristiriidan ja saavuttaa sillä myös itsearvostusta. Nuori ei välttämättä tajua riskin olemassaoloa tapahtumahetkellä, sillä vaikutukset tulevat yleensä esiin vasta myöhemmin. (Aaltonen ym. 2003, 284.)

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

6.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimustehtävät

Opinnäytetyömme aihe muotoutui pikku hiljaa yhdessä tuumin opettajien ja työelämän ohjaajamme kanssa yhteistyötä tehden. Kiinnostuimme aiheesta koskien laitossijoituksen suojaavia ja riskitekijöitä, koska tiesimme että aihetta oli tutkittu vähäisästi ja koimme aiheen tärkeäksi ja ajankohtaiseksi. Halusimme myös, että työstämme voisi olla hyötyä nuorisokodin työyhteisölle. Aloitimme työmme tapaamalla ensin toisiamme ja sitten tapaamalla työelämän ohjaajaamme kanssa. Monien vaiheiden jälkeen tutkimuskysymyksiksemme muotoutuivat:

1. Mitä suojaavia ja riskitekijöitä laitossijoituksella on nuoren kasvun ja kehityksen kannalta työntekijöiden ja nuorten mielestä?
2. Miten nuorten ja työntekijöiden vastaukset eroavat toisistaan kysyttäessä suojaavista ja riskitekijöistä?
3. Mitä kehitettävää nuorisokodin toiminnassa on suojaavien ja riskitekijöiden näkökulmasta?

6.2 Tutkimusote ja menetelmät

6.2.1 Kvalitatiivinen tutkimus

Kvalitatiivinen tutkimus eli laadullinen tutkimus sopii tutkimusotteeksi silloin, kun tutkija haluaa kuvata todellista elämää sekä tutkia kohdettaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on tarkoituksena löytää tai paljastaa tosiasioita eikä niinkään todentaa jo olemassa olevia väittämiä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 161.) Päätimme valita tutkimusotteeksemme kvalitatiivisen tutkimuksen, koska tarkoituksemme oli tuoda esille yksittäisten ihmisten mielipiteitä ja kokemuksia.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa valitaan tutkittavien joukko tarkoituksenmukaisesti ja pyritään käsittelemään jokaista tapausta ainutlaatuisena. Koska laadullisen tutkimuksen tarkoituksena ei ole löytää keskimääräisiä yhteyksiä tai tilastollisia säännönmukaisuuksia, aineiston koko ei määräydy näihin perustuen. (Hirsjärvi ym. 2000, 165-180.) Myös Tuomi ja Sarajärvi (2004) toteavat, että laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin vaan tutkimus pyrkii kuvaamaan tiettyä ilmiötä tai tapahtumaa, ymmärtämään tiettyä toimintaa tai antamaan teoreettisesti mielekkään tulkinnan jollekin ilmiölle. Edellä mainitun takia on tärkeää, että tutkittavat henkilöt tietävät tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman paljon tai että heillä on kokemusta tutkittavasta asiasta. Näin ollen tutkittavien valinta ei ole satunnaista vaan harkittua ja tarkoitukseen sopivaa. (Tuomi & Sarajärvi 2004, 87-88.)

Kvalitatiivisen tutkimuksen aineisto kootaan luonnollisissa ja todellisissa tilanteissa suosien ihmistä tiedon keruun välineenä. Kvalitatiivisessa suuntauksessa uskotaan, että ihminen on riittävän joustava sopeutumaan vaihteleviin tilanteisiin ja näin ollen tutkija voi luottaa tiedon keräämisessä omiin havaintoihinsa ja keskusteluihinsa tutkittavien kanssa. Tutkimuksessa suositaan laadullisia metodeja, joissa pääsevät esille tutkittavien näkökulmat. Näitä ovat esimerkiksi yllä mainitut havainnointi ja keskustelu sekä teemahaastattelu ja erilaisten dokumenttien ja tekstien diskursiiviset analyysit. Tutkija voi myös käyttää apunaan laadullisten metodien lisäksi lomakkeita ja testejä. (Hirsjärvi ym. 2000, 165.) Myös Tuomi ja Sarajärvi (2004) mainitsevat, että laadullisen tutkimuksen yleisimpiä aineistonkeruumenetelmiä ovat haastattelu, kysely, havainnointi ja erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto (Tuomi & Sarajärvi 2004, 73).

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkijalle on tyypillistä henkilökohtainen osallistuminen ja empaattinen ymmärtäminen. Hirsjärvi ja Hurme (2000) kirjoittavat, että Gummesonin (1991) mukaan näin ollen tutkittava kohde ja tutkija ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja tutkijakin on luomassa tutkimaansa kohdetta. Edellä mainitun takia esimerkiksi kaikki haastattelut ovat tutkittavan ja tutkijan yhteistyön tulosta. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 23-24.) Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkija ei voi unohtaa

arvolähtökohtia, koska arvomme muovaavat sitä, mitä ja miten pyrimme ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä. (Hirsjärvi ym. 2000, 161).

Kiviniemi (2004) kirjoittaa artikkelissaan, että Syrjälä ja Numminen (1998) toteavat, että laadullista tutkimusta voi kuvailla jatkuvaksi päätöksentekotilanteeksi tai ongelmanratkaisusarjaksi. Kiviniemen (2004) mukaan tutkimusongelmaa ei välttämättä ole laadullisen tutkimuksen alussa määritetty vaan se tarkentuu tutkimuksen edetessä. (Kiviniemi 2004, 71.) Koska kvalitatiivinen tutkimus on luonteeltaan joustavaa ja suunnitelmat voivat muuttua olosuhteiden muuttuessa, rakentuu tutkimussuunnitelma tutkimuksen edetessä (Hirsjärvi ym. 2000, 165). Kvalitatiivisessa tutkimuksessa raportointi on kuvailevaa ja numeerisia osoittimia käytetään hyvin vähän tai ei ollenkaan. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 24).

6.2.2 Haastattelu

Valitsimme tutkimusmenetelmäksemme haastattelun, koska koimme että kasvotusten saisimme parhaiten vastaukset haluamiimme kysymyksiin. Mielsimme haastattelun hyväksi vaihtoehdoksi myös sen takia, että kasvotusten haastateltavalta voisi kysyä tarkentavia kysymyksiä ja voisimme olla varmempia siitä, mitä haastateltava tarkoitti vastauksillaan. Myös Hirsjärven ja Hurmeen (2000) mukaan haastattelu antaa mahdollisuuden selventää ja syventää vastauksia. Haastattelussa voidaan kysyä lisäkysymyksiä tai pyytää perusteluja mielipiteille. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 35.)

Hirsjärven ja Hurmeen (2000) mukaan haastattelu on hyvä väline, jos kysymyksessä on vähän kartoitettu alue, jolloin tutkijan on vaikea tietää etukäteen vastausten suuntia. Haastattelussa halutaan, että ihminen saa tuoda esille itseään koskevia asioita mahdollisimman vapaasti sekä painotetaan, että ihminen on tutkimustilanteessa subjekti eli aktiivinen ja merkityksiä luova osapuoli. Haastattelussa on myös suuremmat mahdollisuudet motivoida tutkittavia henkilöitä kuin esimerkiksi kyselylomakkeessa. Haastattelu on myös joustava menetelmä, joka antaa mahdollisuuden säädellä kysymysten järjestystä. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 35-36.)

Valitsimme haastattelun lajeista teemahaastattelun eli puolistrukturoidun haastattelun siksi, että se antaa haastattelutilanteessa mahdollisuun toimia joustavasti. Niemensä mukaisesti puolistrukturoitu haastattelu asettuu lomakehaastattelun ja strukturoimattoman haastattelun väliin. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47.) Teemahaastattelulle on tyypillistä, että haastattelun aihepiirit eli teemat ovat tiedossa, mutta kysymysten tarkkaa järjestystä tai muotoa ei ole päätetty. (Hirsjärvi ym. 2000, 204-205.) Koska haastattelu etenee yksittäisten kysymysten sijaan tiettyjen keskeisten teemojen mukaan, vapautuu haastattelu tutkijan näkökulmasta ja tutkittavien ääni tulee kuuluville. Teemahaastattelussa keskeistä on ihmisten tulkinnat asioista ja heidän asioiden antamat merkitykset. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 48.)

Päätimme toteuttaa nuorten haastattelut yksilöhaastatteluina ja työntekijöiden haastattelun ryhmähaastatteluna. Valitsimme nuorten kohdalla yksilöhaastattelut koska ajattelimme, että nuoret keskittyisivät paremmin haastatteluun ilman kaveria ja että yksin nuori saisi varmasti sanottua sen, mitä halusi ilman ryhmänpainetta. Halusimme myös antaa nuorelle jakamattoman huomiomme haastattelu tilanteessa ja koimme, että litteroinnin kannalta oli parempi haastatella vain yhtä nuorta kerrallaan. Hirsjärven ja muiden (2000) mukaan haastattelijan on varauduttava niin puhe-
liaisiin kuin niukkasnaisiin haastateltaviin suunnittelessaan haastattelua (Hirsjärvi ym. 2000, 208). Varauduimme erilaisiin haastateltaviin esimerkiksi työstämällä teemahaastattelurungon niin, että se oli tarkka mutta myös joustava. Varasimme myös haastatteluihin riittävästi aikaa, jotta saisimme varmasti kaikkiin teemoihin vastaukset kaikilta haastateltavilta.

Ryhmähaastattelua voidaan pitää keskusteluna, jonka tavoite on olla vapaamuotoinen. Ryhmähaastattelussa osallistujat kommentoivat asioita spontaanisti, tekevät huomioita ja tuottavat tietoa tutkittavasta ilmiöstä. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 61.) Me halusimme ryhmähaastattelun avulla saada työntekijöiden mielipiteitä laitoksen suojaavista ja riskitekijöistä nuoren kasvua ajatellen. Halusimme tutkimuksen alussa kuulla työntekijöiden mielipiteitä myös siksi, että toivoimme saavamme vinkkejä nuorten yksilöhaastatteluja varten. Toteutimme työntekijöiden haastattelun ryhmähaastatteluna, koska aikamme ei olisi riittänyt jokaisen yksilöhaastatteluun ja varsi-

nainen tavoitteemme oli kuitenkin selvittää nuorten kokemuksia tutkittavasta asiasta.

6.3 Aineiston keruu ja analysointi

Koska kyseessä oli kunnallinen nuorisokoti, tarvitsimme kyseiseltä kaupungilta luvan opinnäytetyön tekemiseen nuorisokodissa. Saatuamme luvan kaupungilta, nuorten haastatteluja varten meidän oli hankittava nuoren kirjallisen suostumuksen lisäksi vanhempien tai sosiaalityöntekijän suostumus nuoren haastattelua varten. Sosiaalityöntekijän suostumus tarvittiin siinä tapauksessa, että nuori oli huostaanotettu. Laadimme nuorille ja huoltajille lupalomakkeet, joihin mukaan oli liitetty saatekirje, jossa kerrottiin opinnäytetyöstämme ja sen tarkoituksesta (Liite 1. ja Liite 2.) Nuorisokodin henkilökunta avusti lupien hankinnassa kertomalla opinnäytetyöstämme nuorille ja heidän vanhemmilleen, ja hankkimalla halukkaiden kohdalla tarvittavat allekirjoitukset.

Aloitimme aineiston keruun haastattelemalla nuorisokodin henkilökunnan ryhmähaastattelulla. Haastattelu toteutettiin nuorisokodin tiloissa, ja haastatteluun osallistui kuusi nuorisokodin työntekijää, viisi naista ja yksi mies. Haastattelun ajankohta oli valittu yhdessä nuorisokodin kanssa niin, että mahdollisimman moni työntekijä pääsisi paikalle. Teemoja työntekijöiden haastattelussa oli kaksi, nuorisokodin riskitekijät ja nuorisokodin suojaavat tekijät työntekijöiden näkökulmasta. Emme tehneet henkilökunnan haastattelua varten haastattelurunkoa, koska halusimme kuulla, mitä asioita työntekijät nostavat esille. Keskustelun tyrehtymisen varalta olimme kuitenkin miettineet, millä innostamme haastateltavia puhumaan, mikäli aiheet tuntuvat loppuvan. Haastattelu kesti noin tunnin, ja se nauhoitettiin digitaalisella nauhurilla myöhempiä litterointia ja analysointia varten.

Nuorten haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina. Haastateltavamme olivat iältään 15-17-vuotiata, neljä tyttöä ja kaksi poikaa. Myös nuorten haastattelut toteutettiin nuorisokodilla rauhallisessa tilassa, jotta muut eivät kuulleet haastattelua. Haastattelutilanteessa oli aina mukana yksi nuori ja me molemmat opinnäytetyön

tekijät. Ennen haastattelua kertosimme vielä, että tiedot käsitellään luottamuksellisesti ja nimettömästi, ja että niitä käytetään ainoastaan kyseiseen opinnäytetyöhön. Nuorten haastatteluita varten olimme laatineet teemahaastattelurungon teoriatiedon ja työntekijöiden haastattelun pohjalta, sillä teoriatietoa laitoksen suojaavista ja riskitekijöistä ei löytynyt suoraan. Koska oletimme, että käsitteet suojaavat ja riskitekijät saattaisivat olla nuorille vieraita, päätimme ensin kartoittaa nuoren elämäntilannetta sekä niitä teemoja, jotka olimme valinneet teoriatiedon ja työntekijöiden haastattelun pohjalta. Tämän jälkeen pyysimme nuorta pohtimaan, mitkä asiat hän kokee suojaaviksi ja riskitekijöiksi nuorisokodissa.

Haastattelussa etenimme haastattelurungon mukaisessa järjestyksessä, ja kysyimme kuhunkin teemaan liittyvät kysymykset kaikilta. Otimme kuitenkin tilanteet huomioon ja jos nuori itse otti jonkin asian esille, niin käsitelimme sitä, emmekä olleet orjallisia haastattelurungolle. Halusimme, että nuorelle ei tule olo että kysymme vain mitä haluamme, vaan osa kysymyksistä oli täytekysymyksiä ja juttelimme haastattelujen aikana myös vapaamuotoisemmin. Varasimme jokaista haastattelua varten tunnin aikaa, mikä riitti hyvin, sillä haastattelut kestivät puolesta tunnista neljäänkymmeneen minuuttiin. Myös nuorten haastattelut nauhoitettiin aineiston analysointia varten.

Aineiston analysointi aloitettiin litteroimalla kaikki haastattelut. Välttyäksemme virheiltä ja helpottaaksemme tulevia työvaiheitamme, litteroimme tekstit tarkasti. Ainoastaan huokaukset ynnä muut, sekä aiheeseen liittymättömät keskustelun kevennykset jätettiin pois. Jokaiselle haastateltavalle annettiin oma tunnus, jotta pystyisimme tunnistamaan aineistoa käsitellessämme saman henkilön vastaukset. Työntekijät saivat satunnaisessa järjestyksessä tunnuksia A-F, ja vastaavasti nuorille annettiin satunnaisessa järjestyksessä tunnuksia N1-N6, joissa N tarkoittaa nuorta.

Kun kaikki haastattelut oli litteroitu, ryhdyimme teemoittelemaan vastauksia. Teemoittelulla esimerkiksi Hirsjärvi ja Hurme (2008) tarkoittavat, että analyysivaiheessa tarkastellaan sellaisia piirteitä, jotka ovat yhteisiä usealle haastateltavalle. Esiin nousevat teemat saattavat pohjautua teemahaastattelun teemoihin, ja lisäksi aineistosta

tulee yleensä esiin muitakin teemoja. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 173.) Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan teemoittelun avulla tutkittavasta aineistosta saadaan esitettyihin kysymyksiin kokoelma erilaisia vastauksia. Tällainen analysointimenetelmä on kätevä varsinkin silloin, kun pohdittavana on jokin käytännön kysymys. (Eskola & Suoranta 1998, 179-180.)

Koimme teemoittelun meille sopivaksi tavaksi, sillä meillä oli jo haastatteluvaiheessa tietyt teemat, joita pystyimme hyödyntämään teemoittelussa. Lisäksi tutkimusongelmamme oli mielestämme sen tyyppinen, että pidimme teemoittelua tarkoituksenmukaisena käsittelymenetelmänä. Kun olimme lukeneet tekstit läpi, ryhdyimme jakamaan vastauksia teemoittain tietokoneen avulla; otsikoimme eri teemat ja jaoinne sen alle kaikkien vastauksia kyseisestä teemasta. Säilytimme kuitenkin jokaisen haastattelun litteroinnin myös kokonaisuudessaan, jotta saatoimme tarkastella haastattelua vielä kokonaisuutena, jos tuntui että jotakin vastausta piti tutkia laajemmassa yhteydessä. Teemoittelu vaati aikaa ja huolellisuutta, mutta sitä tehdessämme aloimme hahmottaa saatuja tuloksia entistä paremmin, ja huomasimme, mitkä asiat korostuivat tai toistuivat haastatteluvastauksissa. Saatuamme vastaukset teemoiteltua, aloimme kirjoittaa tutkimustuloksia puhtaaksi teema kerrallaan.

6.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Hirsjärvi ja Hurme (2008) luettelevat seikkoja, jotka Kvalen (1996) mukaan pitäisi ottaa huomioon tutkimuksen eri vaiheissa. Huomioitavia asioita ovat muun muassa suunnitelma, haastattelutilanne, litterointi, analyysi ja raportointi. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 20.) Pyrimme huomioimaan luotettavuuteen ja eettisyyteen liittyvät seikat alusta asti mahdollisimman hyvin. Tutkimuskysymystä ja tutkimuksen tarkoitusta hahmotellessamme pyrimme siihen, että tutkimuksemme ei vain vastaisi meitä askarruttaviin kysymyksiin, vaan että siitä olisi myös hyötyä nuorisokodille. Taataksemme luottamuksellisuuden ja haastateltavien anonymiteetin nuorisokodin nimeä tai sijaintia ei paljastettu, vaan käytimme työssämme nimitystä nuorisokoti.

Myös raportoinnissa otimme huomioon luottamuksellisuuden, ja mietimme esimerkiksi lainausten kohdalla hyvin tarkkaan, mitä kohtia nuorten vastauksista voitiin lainata suoraan, nuoria tunnistamatta. Hankimme opinnäytetyön tekemiseen tarvittavat luvat kirjallisesti niin kaupungilta, yhteistyötahona olevalta nuorisokodilta, haastateltavilta nuorilta kuin heidän huoltajiltaan. Osallistuminen haastatteluun oli vapaaehtoista, ja koska nuorisokodin henkilökunta tunsi nuoret, he pystyivät arvioimaan, kuka saattoi osallistua haastatteluun. Näin välttyimme siltä, että olisimme vahingossa haastatelleet esimerkiksi kriisitilanteessa olevaa nuorta. Haastattelut litte- roitiin mahdollisimman tarkasti, jotta emme vääristelisi haastateltavien sanoja.

Tutkimuksemme luotettavuutta lisäsi, että haimme vastauksia tutkimuskysymyk- siimme kahdelta eri tutkimusryhmältä. Myös se että teimme opinnäytetyötä kaksin lisäsi luotettavuutta, sillä yksin tehdessä saattaa olla sokea omille virheilleen. Pyrimme koko opinnäytetyön tekemisen ajan täsmällisyyteen ja tarkkuuteen, taltioimme tutkimukseen liittyvät paperit tarkoin niin että ne olivat vain meidän käytössämme. Haastattelutilanteissa pyrimme välttämään johdattelua, mutta haastattelurungon käyttäminen oli mielestämme välttämätöntä jotta tietyt teemat tulisi käsiteltyä kai- kissa haastatteluissa. Tulosten analysoinnissa pyrimme välttämään tulosten tulkitse- mista, ja yritimme tuoda haastateltavien vastaukset mahdollisimman suorasti esille.

Haastatteluiden nauhoittamista varten hankimme digitaalisen nauhurin, jotta ääni- tystulos olisi mahdollisimman hyvä ja äänitysten varmuuskopiointi ja käsittely vaiva- tonta. Lähdeviitteiden kohdalla olimme hyvin tarkkoja, jotta lukijalle ei jäisi epäsel- väksi, mitkä ovat meidän tutkimustuloksiamme, ja mitkä ovat muiden kirjoittamaa teoria- tai tutkimustekstiä. Hakala (2004) kirjoittaaakin, että tekijänoikeuslaki edellyt- tää että lähteet on merkittävä tekstiin ja lähdeluetteluun tarkasti. Muiden tutkijoiden vähättely tai heidän tekstinsä plagiointi on myös hyvän tieteellisen käytännön vas- taista toimintaa. (Hakala 2004, 138.)

7 TUTKIMUSTULOKSET

7.1 Työntekijöiden haastattelu

7.1.1 Suojaavat tekijät

Työntekijöiden haastattelussa tuli esille monia eri suojaavia tekijöitä nuorisokodissa, kuten henkilökuntaan, moniammatillisuuteen ja kontrolliin liittyviä asioita. Ohjaajat koettiin suojaavana tekijänä, koska he valvovat nuoria ja pyrkivät ohjaamaan heitä oikeaan suuntaan. Heidän kanssaan nuorella on myös mahdollisuus muodostaa luottamuksellinen ihmissuhde, jollaiseen nuorella ei ole aiemmin välttämättä ollut mahdollisuutta. Ihmissuhteen avulla nuori voi opetella puhumaan tunteistaan ja kehittää vuorovaikutustaitojaan.

Voi olla että sillä nuorella ei ole minkäänlaista niinku luottamuksellista suhdetta mihinkään aikuiseen tai yleensäkään välttämättä kehenkään... Mut että on joku ihmissuhde johonka voi luottaa ja jollekka voi sitte opetella kertomaan niitä asioita mist se kenkä puristaa. (A)

Haastattelussa korostui normaaliuden merkitys suojaavana tekijänä nuoren kasvulle. Normaaliuteen liitettiin säännöllinen vuorokausirytmä, päihteettömyys, vuorovaikutustaidot sekä harrastukset. Kotona nuorella ei välttämättä ole ollut mahdollisuutta normaaliin kasvuun, koska hän on saattanut esimerkiksi joutua ottamaan liikaa vastuuta. Nuorisokodissa nuori saa olla ikäisensä, ja siellä on myös mahdollisuus paikata kehitykseen aiemmin tulleita aukkoja. Työntekijät korostivat voimavarakeskeistä työtettä; nuorisokodissa jaketaan uskoa nuoreen ja antaa hänelle positiivista palautetta, jonka avulla nuori voi vahvistua. Työntekijöiden mielestä heidän tehtävänsä on myös tunnistaa ammattitaitonsa avulla, milloin nuorisokoti ei vastaa nuoren tarpeita, vaan hän tarvitsee toisenlaisen sijoituspaikan.

Nuorisokotiin sijoittaminen itsessään voi olla suojaava tekijä, koska nuori pääsee pois kotoa, jossa voi olla esimerkiksi päihdeongelmia tai väkivaltaa. Henkilökunnan ammattitaidon avulla pystytään tekemään nuoren perheen kanssa voimavarakeskeistä

yhteistyötä, esimerkiksi perhetapaamisten avulla pyritään löytämään ratkaisuja perheen ongelmiin. Myös Karppinen (2000) kannustaa voimavarakeskeiseen työtöteeseen; tarkoituksena on auttaa perheitä käyttämään niitä voimavaroja joita heillä itsellään on (Karppinen 2000, 71). Työntekijät pitivät suojaavana tekijänä myös moniammatillista yhteistyötä ja verkostoja, joita voidaan käyttää apuna perheen kanssa tehtävässä yhteistyössä ja nuoren tilanteen kartoittamisessa. Joskus välimatka kotiin ei kuitenkaan riitä, vaan välit kotiin on katkaistava hetkellisesti:

Yks vielä mikä mulla tulee tuosta suojaavasta tekijästä ni joskus työntekijän tehtävä tai tän talon tehtävä on vähäks aikaa katkasta ne välit sinne kotiin. Et se on myös suojaava tekijä. Yhteydenpidon rajoittaminen. Julma, mutta kumminkin se on välillä pakollinen. (F)

Kysyimme työntekijöiden näkemyksiä harrastusten merkityksestä suojaavana tekijänä. Harrastukset ja mahdollisuus niiden tukemiseen nähtiin suojaavina tekijöinä, ja esimerkiksi nuorisokodin toimintailtojen avulla nuoria voidaan tutustuttaa erilaisiin harrastuksiin. Työntekijät pitivät myös hyvänä, että toimintailloissa tai retkillä on aina aikuinen mukana, koska kaikilla nuorilla ei välttämättä aikaisemmin ole ollut mahdollisuutta aikuisen tukeen ja läsnäoloon.

Haastatteluissa mainittiin myös, että harrastukset tukevat nuoren kehitystä, rikastuttavat kokemusmaailmaa ja tarjoavat mahdollisuuden uuden oppimiselle. Myös Aaltonen ja muut (2003) kirjoittavat, että harrastukset tukevat nuoren kehitystä ja niiden kautta nuori saa onnistumisen kokemuksia ja tukea itsetunnolleen (Aaltonen ym. 2003, 389). Työntekijät totesivat, että mahdollisuuksista huolimatta vain harva nuori harrastaa säännöllisesti jotakin, mikä voi johtua esimerkiksi siitä, että nuorisokotiin sijoittaminen vaatii paljon nuoren voimavaroja, jolloin niitä ei riitä harrastamiseen.

Halusimme tietää, miten nuorisokoti työntekijöiden mielestä vaikutti nuorten koulunkäyntiin. Työntekijät näkivät yhtenä nuorisokodin perustehtävänä nuorten peruskouluopintojen turvaamisen, jolla pyritään ehkäisemään nuorten syrjäytymistä. Heidän mielestään turvaamalla peruskouluopinnot voidaan vaikuttaa nuorten mahdollisuuksiin edetä jatko-opintoihin, jolla voi olla suuri merkitys nuoren jatkon kannalta.

Myös Aaltonen ja muut (2003) toteavat, että koulussa heikommin menestyvät nuoret, joilla on paljon poissaoloja, on suurempi riski syrjäytyä peruskoulun päätyttyä (Aaltonen ym. 2003, 232). Samoin Kekoni (2004) toteaa, että jo Youngin (1999) mukaan yksi tärkeimmistä lasten ja nuorten syrjäytymistä ehkäisevistä toimista on peruskoulun loppuun suorittamisen turvaaminen (Kekoni 2004, 333). Yksi työntekijöistä kuvasi koulunkäynnin turvaamisen tärkeyttä:

Yks ihan meiän perustehtävähän on turvata näitten lasten peruskouluopinnot, et tavalla tai toisella. Ja se on ilman muuta suojaava tekijä elikkä estää sitä syrjäytymistä ja totta kai vielä niinku sekään ei pelkää riitä että niinku niitä jatko-opintoja. Että ni se on iso osa meidän tehtävää huolehtia näitten nuorten koulunkäynnistä ja siitä että on ne mahikset päästä niihin jatko-opintoihin... (A)

Kysyttäessä suojaako nuorisokoti nuorta päihteiden käytöltä, vastauksissa tuli ilmi nuorisokodin niin positiivinen kuin negatiivinenkin vaikutus. Suojaavana tekijänä nuorisokoti nähtiin sen takia, että siellä ei hyväksytä päihteitä ja päihteidenkäyttöön puututaan. Työntekijät toivoivat, että heidän työllään on vaikutusta nuorten päihteiden käyttöön:

Mun mielestä se on niinku yks suuri suojaava tekijä se että täällä on niinku negatiivinen ilmapiiri siis me ei hyväksytä päihteitä tupakkaa, alkoholia että, että kotona nuori saattaa että vanhemmat ostaa juomat ja, ja tupakat ni tääl on se on mun mielestä suojaava tekijä et täällä ei hyväksytä... (D)

Toivottavasti se on niinku suojaava tekijä mut mut sittenhän se voi olla myös päinvastoin että onkin kenties tarjolla uusia aineita uusia mahdollisuuksia et jos on kovin altis nuori kokeilemaan. (B)

7.1.2 Riskitekijät

Työntekijöiden mielestä nuorisokoti voi myös asettaa riskejä liittyen nuorten päihteiden käyttöön; esimerkiksi kokeiluille altis nuori saattaa tutustua uusiin päihteisiin nuorisokodissa olon aikana tavatessaan uusia ihmisiä. Työntekijät totesivat, että riski päihteiden käyttöön kasvaa, jos nuorisokodissa on samanaikaisesti useita nuoria, joilla on ongelmia päihteidenkäytön kanssa. Tällöin päihteidenkäyttö saattaa lisään-

tyä myös niiden nuorten keskuudessa, joilla päihteidenkäyttöä ei ole aiemmin ollut. Karlsson, Raitasalo ja Holmila (2007) toteavat, että ikätovereiden synnyttämät paineet vaikuttavat nuorten elämään voimakkaasti ja sosiaalinen paine voi lisätä nuorten alkoholinkäyttöä (Karlsson, Raitasalo & Holmila 2007, 150). Eräs haastatteluamme osallistunut työntekijä viittaa muiden nuorten vaikutukseen:

Mulle tulee ainakin nyt mieleen se, että täällä oppii myös uusia tapoja. Että jollain ei saata olla niitä päihteitä ja sitten nii tota kuitenkin ne kannukset pitää jostakin hankkia ja jokainen joka tänne sijoitukseen tulee että oppii uusia, uusia asioita mitä aikasemmin ei elämässä oo ollu. Ja sitten se että, et kyllähän nää niinku paljon, paljon sitten vievät omilla menoillaan mukanaan uusiin kaveriporukoihin ja muuta. Ja ne ei aina ole niitä hyviä kavereita. Eivätkä aina ohjaa ja vie hyvään sitä nuorta.
(E)

Haastattelussa tuli useasti esille, että koska nuorisokodin toiminta on muuttumassa vastaanottokotityyppiseksi työskentelyksi, sijoitetaan nuorisokotiin hyvin erilaisia nuoria. Työntekijöiden mielestä tämä voi olla nuorelle riskitekijä, sillä nuoret voivat olla hyvin eri-ikäisiä, heidän taustansa voivat olla erilaisia, sijoitusjaksot voivat olla eripituisia ja nuorilla voi olla monenlaisia ongelmia. Työntekijöiden mukaan ikäerot voivat aiheuttaa jopa väkivaltatilanteita, kun nuoremmat käyvät käytöksellään vanhempien nuorten hermoille. Reinikainen (2009) kirjoittaa, että Brownin (1998) mukaan on epätodennäköistä, että laitokseen tulevat lapset ja nuoret olisivat asioista pääasiallisesti samaa mieltä, koska heillä on erilaiset taustat ja tarpeet ja he eivät ole laitoksessa vapaaehtoisesti (Reinikainen 2009, 65).

Haastatteluissamme erilaiset taustat nähtiin riskinä, koska nuorisokodissa saattaa samanaikaisesti olla sijoitettuna esimerkiksi eri kulttuuritaustaisia nuoria, mikä voi aiheuttaa konflikteja. Nuorisokodissa, jossa teimme haastattelut, nuoret voivat olla sijoitettuna hyvin eripituisia ajanjaksoja. Näin ollen nuoret ovat erilaisissa tilanteissa; toinen rakentaa pesää ja toinen tulee hetkeksi rauhoittumaan palatakseen sitten kotiin. Haastateltavat pitivät myös yhtenä riskinä, että joidenkin nuorten kohdalla ongelmat ovat sellaisia, ettei kyseinen nuorisokoti voi vastata nuoren avuntarpeeseen.

Joo eli siis koska niinku nuorisokotityöskentely on nyt muuttunu enemmän vastaanottokotityöskentelyksi ni se on just varmaan se riskitekijä mitä tässä niinku haetaan takkaa. Ja se että jou'utaan ottaa kaikki aines sisälle. Tuossa sanoit (viittaa toiseen puheenvuoroon), että väärä nuori väärään paikkaan mut just niinku joskus voi olla että oikea nuori oikeeseen paikkaan mutta jo sisässä oleva aines ei nii ku taas sitte takaa sitä että se oikea nuori oikeassa paikassa sais sitä oikeenlaista hoitoa ja tukee ja hoivaa jota se tarvii sitte... (C)

Työntekijöiden mielestä yksi nuorisokodin riskitekijä on se, että nuori saattaa joutua odottamaan nuorisokodissa jatkosijoituspaikkaa kauan, epätietoisena tulevasta. Jatkosijoituksen venyminen aiheuttaa nuoressa epävarmuutta, ja aikaa kuluu hukkaan kun nuori odottaa pääsyä varsinaiseen sijoituspaikkaan. Riski voi olla myös nuoren liian aikainen kotiuttaminen; sijoituksen jatkamiselle ei ole perusteita, mutta henkilökunta näkee, että nuoren kannalta parempi olisi jatkaa sijoitusta.

Työntekijöiden haastattelussa tuli myös yhtenä riskitekijänä voimakkaasti esille henkilöstöresurssit ja niiden vähentäminen. Henkilöstön vähentäminen on johtanut siihen, että työntekijät kokevat, ettei heillä ole tarpeeksi aikaa nuorille, ja myös turvallisuusriskien koetaan kasvaneen henkilökunnan vähentämisen myötä. Kun aikuisilla ei ole tarpeeksi aikaa nuorille, saattavat nuoret keskenään keksiä jotakin typerää tekemistä. Resurssien vähentäminen on aiheuttanut turhautumista henkilökunnassa ja hukkaanheitettyjä resursseja, sillä säästötoimenpiteiden myötä henkilökunta ei pysty hyödyntämään kaikkea tietoa ja taitoa mitä heillä on. Työntekijöiden mielestä epävarmuus tulevasta henkilökunnan keskuudessa voi tarttua myös nuoriin.

Kysyimme työntekijöiltä, leimaako nuorisokotiin sijoittaminen heidän mielestään nuoria. Työntekijät tarkastelivat asiaa kahdesta näkökulmasta; nuori saattaa itse leimata itsensä ja käyttäytyä sen mukaisesti, toisaalta joskus nuorisokoti saattaa leimata nuorta tulevaisuudessa yllättävissäkin paikoissa. Yksi työntekijä kuvasi ajatuksiaan leimaantumisesta seuraavasti:

Kyllä tää saattaa leimata niinkun yllättävissäkin paikoissa mitä ei niinku oo tota aina tullu ajatelleeks. Ja on niitä nuoria jotka ei halua esimerkiks

et ollaan koskaa missään yhteyksissä enää et ei halua ees tervehtiä sen jälkeen kun on laitoksesta lähteny eli on niinkun, sekin on nuorikohtainen juttu... (A)

Eräs haastateltava kiteytti ajatuksiaan suojaavista ja riskitekijöistä:

Nuoren oma asenne niin sehän, siitähän se pitkälti muodostuu se että tullooko tästä suojaava tekijä vai riskitekijä tästä laitossijoituksesta. Siinä vaiheessa kun ne oikeesti keksii, että asioita voi tehdä muullakin tavalla ku, kun tähän asti ja että se on johtanu tänne ni sit niinku löytyy semmonen hedelmällinen maaperä ruveta työstämään niitä asioita. Ja silloin ne riskitekijät muuttuu pitkälti sitte suojaaviksi tekijöiksi siitä nuoren elämästä. (C)

7.2 Nuorten haastattelut

7.2.1 Nuorten kokemuksia sijoituksesta ja nuorisokodissa elämisestä

Kysyimme nuorilta, mitä mieltä he olivat siitä, että heidät sijoitettiin kyseiseen nuorisokotiin. Tarkoitimme tällä sijoitustapahtumaa, emme laitoksessa elämistä ylipäätään. Nuorten kokemukset sijoittamisesta olivat vaihtelevia; kahden mielestä sijoitus oli ollut senhetkisessä elämäntilanteessa hyvä ratkaisu ja neljän ensireaktio oli ollut negatiivinen. Nuorista kuvasivat tunteitaan seuraavasti:

En nyt tiä. Aluks tuntu vähän paskalta mutta kyllä siihen tottuu. Kyl tääl on ihan ok. (N3)

Aluks oli iha silleen perseestä, mutta sitten niin tota loppukesä oli ihan hyvä ja nyt tota olis taas silleen, et haluisi himaan... (N6)

Kaksi nuorista oli sitä mieltä, että heidän tilanteeseensa olisi pitänyt puuttua sijoittamalla heidät aiemmin. Yksi nuorista puolestaan koki, että tilannetta olisi voinut yrittää parantaa selvittämällä hänen ja vanhempansa välejä ilman laitokseen sijoittamista. Kolmen nuoren mielestä heidän tilanteeseensa ei ollut tarvetta puuttua aikaisemmin. Näsäsen ja Rautavan (1998) tutkimuksessa, johon osallistui 34 nuorta, puolestaan 14 oli sitä mieltä, että heidän asioihinsa olisi pitänyt puuttua jo aikai-

semmin, 11 mielestä ei olisi pitänyt puuttua aikaisemmin ja 9 ei osannut sanoa (Näsänen & Rautava 1998, 15). Eräs tutkimuksemme haastateltavista vastasi kysymykseen olisiko hänet pitänyt sijoittaa aikaisemmin:

Joo. Tai siis mut olis voinu ottaa jo vuos sitten huostaan. Mutta ku ei sitä pystytty tekemään. (N2)

Kysyttäessä nuorisokotiin sopeutumisesta kaikki haastateltavat sanoivat sopeutuneensa hyvin. Kaksi nuorista koki sopeutuneensa ehkä liiankin hyvin, toinen heistä liitti liian hyvin sopeutumiseen laitostumisen ja toinen ei osannut määritellä sanoimaansa tarkemmin. Huolimatta siitä, että nuoret kokivat sopeutuneensa hyvin, tuli vastauksissa ilmi myös negatiivisia seikkoja, kuten koti-ikävä, laitostuminen ja ohjaajien ajan riittämättömyys.

Pääosin nuoret kokivat nuorisokodissa olemisen positiivisena. Kaksi haastateltavaa kuitenkin toi esille, että mieluummin olisi kotona. Yksi nuorista piti stressaavana kodin ja nuorisokodin sääntöjen eroavaisuutta, ja koki nuorisokodissa huonoksi yksityisyyden puuttumisen, mainiten esimerkiksi yleiset suihkut. Näsänen ja Rautavan (1998) tutkimuksen nuorista 64 % koki koulukodin myönteisenä tai neutraalina, kun taas 36 % kokemukset olivat kielteisiä tai he eivät osanneet sanoa (Näsänen & Rautava 1998, 28). Eräs tutkimuksemme haastateltavista kuvasi oloaan nuorisokodissa seuraavin sanoin:

Täällä on mun mielestä tota niin muuten iha hyvä olla, kotihan tää ei oo, et kyllä täytyy myöntää se et kyllä mää tota niin niin enemmän oisin kotona ja näin. Et ei mulla niinku mitää moittittavaa, et alukshan tää on varmaan monelle ihmiselle vaikeeta, et valehtelisin jos sanoisin etten olis enemmän kotona. (N1)

Kiusaaminen on Salmivallin (2003) mukaan hyvin monimuotoinen ilmiö, jolla yleensä tarkoitetaan samaan henkilöön kohdistuvaa, toistuvaa kielteistä käyttäytymistä (Lämsä 2009, 59). Tutkimuksemme nuoret kertoivat tulevansa pääsääntöisesti hyvin

toimeen nuorisokodin muiden nuorten kanssa, mutta siitä huolimatta lähes kaikki olivat sitä mieltä että nuorisokodissa esiintyi kiusaamista. Vaikka nuorten mukaan nuorisokodissa on kiusaamista, kertoi suurin osa, ettei heitä itseään oltu kiusattu. Kaikkien nuorten mielestä ohjaajat kuitenkin puuttuivat kiusaamiseen, mikäli olivat siitä tietoisia. Puuttuminen oli nuorten mielestä kiusaajien puhuttelua ja asiasta keskustelua.

Kysyttäessä nuorilta kuinka nuorisokodissa olo oli vaikuttanut heidän elämäänsä, vastaukset olivat vaihtelevia. Yksi haastateltavista ei osannut mainita mitään vaikutuksia, ja kaksi nuorta puolestaan koki, että nuorisokodissa oleminen oli vaikuttanut väleihin vanhempien kanssa; toinen näistä nuorista oli sitä mieltä, että oli nuorisokodissa ollessaan saanut purettua asioita vanhempiensa kanssa. Haastatteluista tuli ilmi, että nuorisokodilla oli ollut vaikutusta myös koulunkäyntiin ja mielialoihin; esimerkiksi mieliala oli ollut pirteämpi tai aggressiivisuus oli vähentynyt. Negatiivisena vaikutuksena tutkimustuloksista tulivat ilmi houkutukset, kuten huumausaineet.

No tää vaikuttaa mun koulunkäyntiin ja tekemisiin ja. (N3)

Joissaki asioissa silleen positiivisesti, saanu äitin kanssa ehkä purettua asioita enemmän, mitä kotona ei tulis että. Ei tää nyt mitenkään, en mä osaa siihen muuta sanoa. (N4)

Negatiiviseksi puoleksi voidaan lukea myös, että kysyttäessä nuorisokodissa olon leimaavuudesta, puolet haastateltavista koki, että nuorisokodissa oleminen on leimaavaa. Toisaalta toinen puoli ei kuitenkaan kokenut leimaantuvansa nuorisokodissa olon takia. Useassa vastauksessa mainittiin nuorisokodin naapurien käytös nuoria kohtaan; nuorista tuntui, että naapurit katsovat heitä pahalla, valittavat nuorten aiheuttamasta melusta pihalla, ja nuoria syytetään, jos lähiympäristössä tapahtuu jotain. Yksi haastateltavista sanoi, ettei mielellään kerro olevansa nuorisokodissa sen leimaavuuden takia.

Kyl se jossain suhteessa leimaa. Että katotaan joo että toi on sieltä nuorisokodista, et se on varmaan tommonen ja tommonen. Joo, ja sitte esim. no mitä nää naapuritki tässä on, niin varmaan ajattelee et me ollaan jotain huligaaneja ja tämmösiä näin. Ja sitte on, jotkut mun sukulaiset ku on kuullu et mä oon nuorisokodissa, niin on ollu heti silleen joo et mikä paholainen sekin on, ja kaikkee tämmöstä näin... (N4)

7.2.2 Nuorisokodin vaikutus perhe- ja kaverisuhteisiin

Perhesuhteisiin nuoret kokivat nuorisokodin vaikuttaneen sekä positiivisesti että negatiivisesti. Osa nuorista koki, että välimatka kotiin oli parantanut välejä perheen kanssa ja yksi haastateltavista kertoi, että nuorisokodissa olonsa aikana hän oli pystynyt keskustelemaan asioista paremmin vanhempansa kanssa. Toisaalta osa koki nuorisokodissa olon vaikuttaneen perhesuhteisiin negatiivisesti, esimerkiksi välit sisaruksiin olivat välillä rakoilleet. Yksi haastateltavista taas oli sitä mieltä, ettei sijoitus ollut vaikuttanut väleihin perheen kanssa millään lailla. Näsänen ja Rautavan (1998) tutkimuksen 29 nuoresta 18 oli sitä mieltä, että sijoitus ei ollut vaikuttanut mitenkään suhteisiin vanhempiin tai muihin sukulaisiin. Kuuden mielestä suhteet olivat parantuneet ja viisi ei osannut sanoa (Näsänen & Rautava 1998, 38-39).

No siis silleen, et kun me ei nähä koko ajan niin me ei tapella koko ajan. Ja muutenkin ne on oppinu sitte vähän paremmin niinku joustamaan asioissa. Et se on vaikuttanu ihan silleen, nyt meillä on välit. (N6)

No ei mitään, ihan samana on pysynyt. Ainaski mun mielestä. (N3)

Kysyttäessä perheen kanssa tehtävästä yhteistyöstä nuorten vastaukset olivat vaihtelevia. Yhteistyömuotoina mainittiin asiakassuunnitelmapalaverit, perhepalaverit ja puhelut kotiin. Nuorten vastauksissa tuli esille myös psykologi, joka on tehnyt yhteistyötä nuorisokodin kanssa. Yksi haastateltavista kertoi, että kotiin ei hänen mielestään tehty minkäänlaista yhteistyötä, ja toivoi että yhteistyötä olisi enemmän. Lisäksi eräs haastateltavista ei tiennyt, tehdäänkö hänen perheensä kanssa yhteistyötä.

Haastattelujen perusteella nuorisokodissa olo oli vaikuttanut lähes kaikkien haastateltavien kaverisuhteisiin, vain yksi oli sitä mieltä että kaverisuhteet olivat pysyneet

entisellään. Kaverisuhteet olivat muuttuneet esimerkiksi niin, että nuoret kokivat välimatkan vieraannuttaneen heitä vanhoista kavereista. Haastatteluista tuli myöskin ilmi, että sijoitusaikana jotkut nuoret olivat tutustuneet kavereihin, jotka he kokivat huonoksi seuraksi. Vain yksi nuorista sanoi suoraan, että kaverisuhteet olivat muuttuneet sijoituksen aikana parempaan suuntaan. Kaverisuhteiden muuttumista kuvattiin esimerkiksi näin:

No on niinku tullu uusia kavereita ja onhan ne siinä mielessä muuttunu että sosiaalinen ihminen kun oon ja tälleen ni tulee välillä niinku juteltua, ja tunnettua semmosiaki ihmisiä joita ei, joita ei tarviis tuntea. Elikä semmosia jotka vähän niinku tekee mitä lystää niinku käyttää aineita ja tämmöstä. (N1)

No nyt mulla on semmosia kavereita, semmosia rämäpäitä mitä ei enne oo ollu. (N2)

Kysyimme haastateltavilta myös kavereiden merkityksestä ja vastauksena oli, että suurimmalle osalle kaverit merkitsivät ”paljon” ja ”kaikkea”. Ainoastaan yksi ei osannut vastata kysymykseen kavereiden merkityksestä. Aaltonen ja muut (2003) kirjoittavat, että kaverisuhteet vaikuttavat nuoren persoonallisuuden ja identiteetin rakentumiseen. Kavereilla on yleensä yhteisiä kiinnostuksenkohteita ja harrastuksia. (Aaltonen ym. 2003, 92-93.) Kavereiden merkitystä pohtiessaan tutkimuksemme nuoret toivat esille, että kaverit vaikuttavat siihen, millainen on ihmisenä ja miten pärjää elämässä ilman kavereita.

Paljon, ei sitä osaa sanoa mitä ne merkitsee. Ne merkitsee tosi paljon. Jos ei niitä olis nii en mä tiiä miten mä olisin tässäkin elämässä pärjänny. (N2)

7.2.3 Nuorisokodin vaikutus nuorten koulunkäyntiin ja vapaa-ajan viettoon

Tutkimukseemme osallistuneet nuoret kokivat nuorisokodin vaikutuksen koulunkäyntiin suurimmaksi osaksi positiivisena, esimerkiksi poissaolot olivat vähentyneet.

Toisaalta eräässä vastauksessa tuli ilmi, että poissaolot olivat lisääntyneet, koska nuorisokodissa on kavereita, joiden kanssa eksyy kaupungille. Kaksi nuorista mainitsi myös oman motivaation merkityksen koulunkäynnin kannalta, ja toinen nuorista olikin sitä mieltä, että vaikka poissaolot olivat nuorisokodissa olon aikana lisääntyneet, syy ei ollut nuorisokodissa vaan omassa motivaation puutteessa.

Kaikki haastateltavat kokivat, että nuorisokodissa tuettiin heidän koulunkäyntiään. Tukemisen muotoina nuoret toivat esille sanallisen kannustamisen, läksyjenlukuhetken, aamuherättämisen ja rahallisen tuen, esimerkiksi bussikortin ja viikkorahan muodossa. Sanallinen tuki oli tsemppaamista ja koulunkäynnin tärkeydestä muistuttamista, ja myös poissaoloihin puututtiin. Sen sijaan Reinikaisen (2009) tutkimukseen osallistuneet kokivat, että heidän koulussa käymistään valvottiin, mutta opiskelua ei kuitenkaan tuettu (Reinikainen 2009, 82). Eräs haastattelemamme nuori kuvasi koulunkäynnin tukemista seuraavasti:

Kyllähän sitä tuetaan ja monta kertaahan siitä motkotetaan niinku että jos on lintsipäiviä ja näin että. Kyllähän ne niinku aina sitä niinku et pitäis käydä koulua ja niinku puhuu sen tärkeydestä ja tälleen mutta tosiahan on se että vaikka siitä puhuis kuka niin ei siihen pysty kukaan muu vaikuttaa ku ite. (N1)

Kotona mä kävin aina koulua mutta kun mä olin täällä niin en mä käyny koulua. (Minkä takia?) No kun täällä on kaikkee kavereita niin sitten niitten kanssa eksyy aina kaupungille. (N5)

Yhtä nuorta lukuunottamatta haastateltavat olivat sitä mieltä, että heidän vapaa-ajan viettönsä oli muuttunut nuorisokodissa olon aikana. Osa nuorista koki että nuorisokodissa ei aina jaksanut olla, vaan sieltä oli päästävää välillä pois, ja myös ajankäyttö koettiin rajoitetummaksi. Vapaa-ajan vietossa muutosta oli tapahtunut esimerkiksi alkoholinkäytön suhteen niin, että vapaa-ajalla käyttö oli sijoituksen aikana vähentynyt. Kaikki haastateltavat kertoivat käyttävänsä alkoholia, ja sanoivat että nuorisokodissa käyttöön suhtaudutaan vakavasti. Kolme haastateltavaa kertoi, että heidän alkoholinkäyttönsä oli vähentynyt sijoituksen aikana, kun taas kaksi oli sitä mieltä,

ettei nuorisokodilla ololla ollut vaikutusta siihen. Yksi haastateltava kertoi, että alkoholinkäyttö oli lisääntynyt nuorisokotiaikana.

On se muuttanu, ei enää riehuta ja juua niin paljoo ku sillon ku asu kotona. (N3)

No sillon kun mä olin kotona niin mä olin aika paljon kotona. Että mua ei huvittanu mihinkään lähtee ikinä. Mutta nyt kun täällä on niin ei täällä jaksu olla. (N5)

7.2.4 Nuorten mielipiteitä nuorisokodin säännöistä

Osa nuorista oli tyytyväisiä nuorisokodin sääntöihin, mutta siitä huolimatta kaikilla oli parannusehdotuksia sääntöjä koskien. Parannusehdotukset koskivat esimerkiksi nukkumaanmeno- ja kotiintuloaikoja, joita toivottiin myöhäistettävän. Lisäksi toivottiin seurustelukiellon ja läksyenlukuhetken poistamista, sekä tupakoinnin sallimista. Aronen (1994) puolestaan kirjoittaa, että on selvää että lapsi tarvitsee rajoja, mutta esimerkiksi hänen tutkimukseensa osallistuneilla kielteiset muistot liittyivät kokemuksiin epäoikeudenmukaisista säännöistä (Aronen 1994, 33).

Tutkimukseemme osallistuneet kokivat, että säännöistä on myös hyötyä, esimerkiksi nukkumaanmenoajat koettiin hyväksi, koska ne takaavat riittävän yön ja rytmin. Sääntöjä pidettiin hyvinä myös siksi, että ne pitävät kurissa ja asettavat rajat päihteidenkäytölle ja koulunkäynnille, ja rajoittavat liikkumista.

Pitää ainaski kurissa, ettei tee mitään hölmöö. Käy koulun ja vastaavaa. (N3)

Joo vähä, vähän liian tiukat. Tai no, en mää siis silleen, onhan se nyt aina esim. nukkumaanmenonajoista, onhan se ihan hyvä että kymmeneltä sun pitää mennä tonne ja tälleen näin mut sit se on et sen pitää olla täsmällistä että. Ja se on vähän ristiriitasta, on se silleen ihan hyvä että, ettei täällä nyt kaikki liehuta miten ite haluaa. (N4)

Kaikkien haastateltavien mielestä kodin ja nuorisokodin säännöt erosivat toisistaan. Suurin osa piti nuorisokodin sääntöjä tiukempana kuin kodin sääntöjä, kotona nuoret voivat vastausten mukaan olla vapaammin, esimerkiksi tavata kavereitaan tai katsoa televisiota kun haluavat. Eräs nuori piti kotona oloa vapaampana, koska nuorisokodissa joku aina tarkkailee. Hyvänä puolena koettiin, että nuorisokodissa oltiin kiinnostuneita nuoreen liittyvistä asioista.

Kysyimme nuorilta kolme asiaa, jotka he haluaisivat muuttaa nuorisokodissa. Vastaukset liittyivät suurimmaksi osaksi sääntöihin; useassa vastauksessa mainittiin nukkumaanmeno- ja kotiintuloaikojen myöhäistäminen, lisäksi toivottiin ettei tupakoinnista kiinnijääminen siirtäisi viikkorahoja. Muutosehdotuksena oli myös isompi viikkoraha, enemmän sosiaalista kanssakäymistä toisten nuorten kanssa, liikunnallista tekemistä, sekä joustavuutta sääntöihin. Yksi nuorista toivoi myös, että nuoret eivät vaihtuisi nuorisokodissa niin usein.

... Ja sitten mä haluisin sen muuttaa että nää tota kotiintuloajat ois myöhemmät ja nukkumaanmenoajat... Ja sit sen tupakkajutun ettei siirtyis viikkoraha. (N6)

Ei vaihtuis nuoret niin nopeesti. Ei kaikki säännöt olis niin tarkkoja. (Mitä tarkoitat?) Siis nii ku että jos vähän luistaa säännöistä niin heti tulee hirveet valitukset. (N5)

7.2.5 Nuorten kokemuksia henkilökunnasta ja omasta aikuisuudesta

Yksi haastattelumme osioista käsitteli nuorisokodin henkilökuntaa, joten kysyimme nuorten mielipiteitä henkilökunnasta ja sen riittävydestä. Nuorten mielestä nuorisokodissa oli henkilökuntaa tarpeeksi, tosin eräs nuori pohti, että joskus henkilökunnan määrä vaikutti esimerkiksi siihen, mitä yhteisiä toimintoja voitiin järjestää. Toisaalta osasta vastauksista tuli ilmi, että myöskään liika henkilökunta ei ollut nuorten mielestä hyvä. Yksi haastateltava vastasi kysymykseen onko henkilökuntaa riittävästi, seuraavalla tavalla:

On. Koska jos täällä ois enemmän henkilökuntaa niin sit se ois tavallaan sitä, et hyvä ku mää, kyl mä nyt kaikkien nimet muistan, mä oon täällä ollu niin kauan ja tälleen näin, mut sit se et jos täällä vaihtus niinku ihan koko ajan joku, niin sit se on vähä silleen et pitää tottua siihen. Ja noiki ohjaajat tottuu meihin nuoriin ja tietää meistä niin paljon niin se on siinä mielessä hyvä että. (N4)

Pääosin nuoret olivat nuorisokodin henkilökuntaan tyytyväisiä, vastauksissa henkilökuntaa kuvailtiin esimerkiksi sanoilla "ihan hyvä", "ihan ok", "kiva" ja "vaihteleva". Vaihtelevuus tuli esille useassa vastauksessa; nuorten mielestä toiset työntekijät olivat mukavia ja toiset ei. Myös Reinikaisen (2009) tutkimuksessa haastateltavat kertoivat, että työntekijät olivat erilaisia, ja vuorovaikutus eri työntekijöiden kanssa oli erilaista (Reinikainen 2009, 56).

Jotku on jees ja jotku ei. (N6)

Neljän haastateltavamme mielestä henkilökunnalla oli tarpeeksi aikaa nuorille, yhden mielestä aikaa oli vaihtelevasti ja yhden mielestä aikaa ei ollut tarpeeksi. Vastauksista tuli ilmi, että nuorten mielestä henkilökunnan aikaa nuorilta veivät toimistotyöt. Yhdessä vastauksessa tuli ilmi, että jos työntekijöillä ei ollut riittävästi aikaa nuorille, nuoret saattavat kuormittaa toisiaan asioillaan. Kysyttäessä oliko henkilökunnalla riittävästi aikaa nuorille, eräs nuorista vastasi seuraavasti:

Mm, on. Yleensäkki, että jos pyytää juttelemaan tai tälleen näin niin on heti valmiita, siellä, ellei nyt oo jotain toimistotöitä... (N4)

Henkilökuntaan liittyen kysimme myös, miten nuoret kokivat henkilökunnan kohtelevan heitä ja muita nuorisokodin nuoria. Kaikki vastaukset olivat positiivisia, ja nuoret kokivat, että heitä kohdeltiin hyvin ja kohtelu oli tasapuolista. Eräs nuori mainitsi henkilökuntaan liittyen, että tulee turvallinen olo, kun tietää, että joku välittää. Yksi haastateltava oli myös sitä mieltä, että omalla käytöksellään voi vaikuttaa siihen, miten henkilökunta kohtelee nuorta. Suurin osa nuorista myös koki, että henkilökunta kertoo heille tarpeeksi heidän asioistaan.

Omahoitaja on laitoksessa nuorta varten oleva aikuinen, joka myös hoitaa nuoren asioita. Omahoitaja on turvallinen aikuinen, joka tukee nuoren kasvua ja mahdollistaa korjaavat kokemukset. (Aaltonen ym. 2003, 389.) Omahoitajuudesta käytetään myös nimitystä oma aikuisuus. Omasta aikuisuudesta kysyttäessä nuorten vastaukset olivat melko hajanaisia; lähes kaikki nuorista kokivat saavansa omilta aikuisiltaan tukea, mutta kaikki eivät osanneet määritellä mitä tuki käytännössä oli.

Osa nuorista piti oma aikuiskäytäntöä tarpeellisena, ja osa ei. Esimerkiksi yksi haasteltava piti käytäntöä hyvänä joillekin, mutta ei kokenut itse tarvitsevansa omaa aikuista. Nuoret olivat kuitenkin sitä mieltä, että heillä oli hyvät välit omiin aikuisiin, ja he pystyivät puhumaan omista asioistaan heidän kanssaan. Yksi nuorista koki, että asioista voi puhua yhtä lailla myös muun henkilökunnan kuin omien aikuisten kanssa. Nuorten mielestä oma aikuinen erosi muista työntekijöistä siten, että oma aikuinen huolehtii enemmän oman nuorensa asioista kuin muut työntekijät, eli esimerkiksi osallistuu nuorta koskeviin palavereihin ja soittelee nuoren kotiin.

*Oma aikuinen on just semmonen joka tulee aina niinku, mulla on just silleen et viikonlopun aikana *** ja *** soittelee aina et miten mulla menee ja tälleen, ja sitten ne on ne jotka suuttuu eniten jos mä kusen jotain, ja sitten niin niin. No ne on muutenki semmosia et ne niinku huolehtii mun asioista. (N6)*

7.2.6 Nuorten näkemyksiä nuorisokodin suojaavista ja riskitekijöistä

Kysyimme nuorilta muiden teemojen lisäksi myös heidän näkemyksiään siitä, mitkä ovat nuorisokodin suojaavia ja riskitekijöitä. Halusimme tietää, mitä nuoret pitivät suojaavina ja riskitekijöinä, ilman että kysymystä liitettiin mihinkään tiettyyn teemaan. Sisäisiä suojaavia ja riskitekijöitä selvittääksemme kysyimme nuorilta heidän voimavaroistaan ja tuen tarpeistaan.

Nuoret kertoivat vahvuuksikseen sosiaalisuuden, ystävällisyyden, empaattisuuden, ruoanlaittotaidon, pitkäpinnaisuuden, suorasanaisuuden, huumorintajuisuuden, sekä kyvyn näyttää omat tunteet ja tulla hyvin toimeen muiden ihmisten kanssa. Tukea nuoret kokivat tarvitsevansa kanssakäymiseen vanhempiensa kanssa, koulunkäynnin-

sä, stressinhallinnassa ja päihteidenkäytön kontrolloimisessa. Lisäksi kehitettäviä puolia olivat kielenkäyttö, äkkipikaisuus, suorasanaisuus ja käyttäytyminen.

Kaikkien haasteltavien mielestä nuorisokodilla oli suojaavia tekijöitä. Suojaaviksi tekijöiksi mainittiin useassa vastauksessa kontrolliin liittyvät asiat, kuten ohjaajat, säännöt, kameravalvonta, päihdekontrolli ja yleinen huolehtiminen. Hyvänä pidettiin sitä, että on olemassa säännöt jotka suojaavat nuorta, ja esimerkiksi nuoren vahingolliseen käyttäytymiseen puututaan:

No suojaa justiin siihen, että jos sä oot hatkassa siihen puututaan aika nopeesti... Et mun mielestä silleen että pietään niinku huolta sillee et sä et pääse tekemään itelles mitään pahaa, ja sitten pietään peukkuja pysyissä ja toivotaan ja puhutaan sulle järkee, ja toivotaan et sulle tulis jos-sain vaiheessa se järki päähän. (N1)

Kahden nuoren mielestä nuorisokodissa oleminen ei aiheuttanut heidän kasvulleen mitään riskejä. Muut nuoret mainitsivat riskeiksi yksityisyyden puutteen, kiusaamisen, masentumisen, syrjäytymisen muista nuorisokodin nuorista ja muiden nuorten huonon vaikutuksen. Kaksi nuorta mainitsi riskiksi huostaanoton, toinen puhui nuorisokotiin sijoittamisen aiheuttavan esimerkiksi "hatkaamista ja ryyppäämistä", joka puolestaan johtaa sijoituksen pidentymiseen. Toinen nuori taas toi esille, että huostaanotettuna hänen tekemisiään seurataan tarkemmin:

No kaikki nää huostaanotto ja nää on niinku paljon enemmän tapetilla et jos mä kusen jotain asioista niin ne kaikki katotaan niin paljon suuremmiks asioiks koska mä oon täällä... Koska jos mä oon himassa niin ei ne niitä silleen mee sillee. (N6)

7.2.7 Tehtävä nuorille

Halusimme, että nuorten teemahaastatteluissa on mukana myös lyhyt toiminnallinen tehtävä keventämässä haastattelua. Tätä varten suunnittelimme kuvatehtävän, johon pyysimme nuoria täydentämään puhekuplaan ajatuksen nuorisokodissa olosta.

Ohjeistuksena oli, että puhekuplan tekstin ei tarvitse olla ajatus nuoren omasta elämästä, vaan pyysimme heitä kirjoittamaan puhekuplaan jonkun nuorisokodissa olevan tytön tai pojan ajatuksen. Tytöt saivat täydennettäväkseen tyttöhahmon ja pojat poikahahmon. Pyysimme piirtäjää tekemään hahmoista mahdollisimman neutraaleja, jotta kuva ei ohjaisi ajatuksen syntymistä liikaa.

Tehtävä koettiin pääosin helpoksi, ja tekstit syntyivät nopeasti. Nuorilla oli halutesaan mahdollisuus tehdä tehtävä omassa huoneessaan tai meidän haastattelijoiden nähden. Nuorten teksteistä kaksi liittyi omiin menoihin, kahdessa pohdittiin millaista nuorisokodissa olo on, ja kahdessa pohdittiin sijoittamista hieman tarkemmin. Meistä oli ilahduttavaa, että kaikki nuoret tekivät tehtävän ja että vastaukset olivat monipuolisia.

KUVIO 2. Nuorten puhekuplatehtävän tulokset

7.3 Työntekijöiden ja nuorten tulosten vertailua

Henkilökunnan ja nuorten haastatteluiden tuloksissa oli yhteneväisyyttä, mutta joidenkin teemojen kohdalla vastauksissa oli myös eroavaisuutta. Esimerkiksi henkilökunta koettiin sekä työntekijöiden että nuorten taholta suojaavaksi tekijäksi, nuoret mainitsivat henkilökunnan suojaavuuteen liittyen esimerkiksi huolehtimisen, ja työn-

tekijät puolestaan kontrolliin ja tukeen liittyviä asioita. Nuoret olivat tyytyväisiä henkilökuntaan ja kokivat kohtelun tasapuoliseksi, jotkut mainitsivat että kaikkien työntekijöiden kanssa henkilökemiat eivät toimi.

Koulunkäyntiin liittyen henkilökunta piti koulukäynnin turvaamista ja peruskoulun loppuunsaattamista nuorisokodin tärkeänä tehtävänä, ja vastaavasti nuoret kokivat että heitä tuettiin koulunkäyntiin. Suurimman osan nuorten koulunkäyntiin nuorisokodissa olo oli vaikuttanut positiivisesti, nuoret mainitsivat vastauksissaan myös oman motivaation vaikutuksesta koulunkäyntiin. Työntekijät pitivät suojaavana tekijänä nuorisokodin mahdollisuuksia tukea ja kannustaa nuoria harrastuksiin, mutta kuitenkin totesivat, että hyvin harva nuori harrasti mitään. Suurin osa nuorista kertoi harrastavansa jotakin tai aikovansa aloittaa uuden harrastuksen, ja kertoivat että nuorisokodilta sai tarvittaessa tukea harrastukseen esimerkiksi joustamalla kotiintuloajoissa ja tukemalla harrastusta taloudellisesti. Vaikka nuoret kokivat, että tukea oli saatavilla, haastatteluista jäi vaikutelma että useimmat nuoret hoitavat harrastusasiat itsenäisesti, ilman nuorisokotia.

Henkilökunnan haastattelussa korostui normaaliuden merkitys suojaavana tekijänä. Henkilökunta käytti käsitettä normaalius esimerkiksi seuraavista asioista puhuttaessa; säännöllinen vuorokausirytm, päihteettömyys, vuorovaikutustaidot sekä harrastukset. Nuoret eivät tuoneet normaaliutta vastauksissa suoraan esille, mutta se tuli ilmi esimerkiksi positiivisina mainintoina ruokailu- ja nukkumaanmenoajoista ja säännöistä. Päihteidenkäyttöön liittyen työntekijät toivoivat, että heidän työllään olisi päihteidenkäyttöä vähentävä vaikutus, ja osa nuorista kertoikin heidän päihteidenkäyttönsä vähentyneen nuorisokodissa olon aikana. Toisaalta työntekijät arvelivat että nuorisokodissa olo saattaa myös lisätä päihteidenkäyttöä, johtuen muiden nuorten vaikutuksesta. Osa nuorista kertoikin, että heidän päihteidenkäyttönsä oli lisääntynyt.

Henkilökunta piti riskinä nuorisokotiin sijoitettujen nuorten erilaisuutta, esimerkiksi nuorten iät, taustat ja sijoitusyyt voivat olla hyvin erilaisia, mikä saattaa aiheuttaa erilaisia ongelmia. Nuorten vastauksissa ei tullut niin selkeästi esiin muiden nuorten

vaikutus kuin työntekijöiden vastauksissa, mutta muutaman nuoren vastauksessa mainittiin, että sijoitusaikana nuori oli tutustunut huonoon seuraan. Työntekijät kokivat nuoren kannalta riskiksi sen, että nuori joutuu odottamaan epävarmana tietoa tulevasta. Nuorten vastauksissa epävarmuus tulevasta ei kuitenkaan noussut esiin. Muutamassa nuorten vastauksessa tuli esille nuorisokodin aiheuttama laitostuminen, esimerkiksi yksi nuori mietti asiaa:

...Ni tota huomaa niinku sen kun oli tottunu tota siihen et on koko ajan ihmisiä ympärillä niin oli vähä semmonen niinku orpo olo, ja silleen et mitä nyt, mitä mä nyt teen. Et ei niinku osannu, mä puhun niinku laitostumisesta, et ei niinku oikein tota niinni osannu niinku olla. Et laitostuminenhan siinä periaatteessa tulee... (N1)

Työntekijät toivat haastattelussa useasti esille resurssien vähentymisen ja siitä aiheutuvat riskit, kuten turvallisuusriskit ja sen ettei nuorille riitä tarpeeksi aikaa. Pääsääntöisesti nuoret kuitenkin kokivat että henkilökunnalla oli heille tarpeeksi aikaa. Nuorisokodin leimaavuudesta kysyttäessä työntekijät olivat sitä mieltä, että nuorisokotiin sijoittaminen saattaa leimata nuorta yllättävissäkin paikoissa myös myöhemmin elämässä. Nuoret liittivät leimaavuuden senhetkiseen elämäntilanteeseen, eivätkä maininneet vaikutusta tulevaisuudelle. Leimaavuus näkyi heidän mielestään lähinnä nuorisokodin naapureiden epäluuloisuutena heitä kohtaan, ja pari mainitsi myös sukulaisten ja tuttujen asenteet.

TAULUKKO 3. Riskitekijät nuorisokodissa nuorten ja työntekijöiden mielestä

TYÖNTEKIJÄT	NUORET
<ul style="list-style-type: none"> • Päihteidenkäyttö • Työskentelyn muuttuminen vastaanottokotityyppiseksi työskentelyksi → nuorisokotiin sijoitetaan hyvin erilaisia nuoria, josta voi aiheuta ongelmia • Joidenkin nuorten kohdalla ongelmat ovat sellaisia, ettei kyseinen nuorisokoti voi vastata nuoren avuntarpeeseen. • Nuori saattaa joutua odottamaan nuorisokodissa jatkosijoituspaikkaa kauan, epätietoisena tulevasta • Nuoren liian aikainen kotiuttaminen • Henkilöstöressurit ja niiden vähentäminen • Leimaantuminen 	<ul style="list-style-type: none"> • Koti-ikävä • Laitostuminen • Ohjaajien ajan riittämättömyys • Yksityisyyden puuttuminen • Kodin ja nuorisokodin sääntöjen eroavaisuus • Kiusaaminen • Houkutukset, kuten huumausaineet • Leimaavuus • Negatiivinen vaikutus perhe-suhteisiin • Negatiivinen vaikutus kavereisuhteisiin • Negatiivinen vaikutus koulunkäyntiin • Negatiivinen vaikutus alkoholin käyttöön • Säännöt • Masentuminen • Syrjäytyminen muista nuorisokodin nuorista • Muiden nuorten huono vaikutus • Huostaanotto

TAULUKKO 4. Suojaavat tekijät nuorisokodissa nuorten ja työntekijöiden mielestä

TYÖNTEKIJÄT	NUORET
<ul style="list-style-type: none"> • Henkilökunta • Moniammatillinen yhteistyö ja verkostot • Kontrolliin liittyvät asiat • Normaaliuden merkitys suojaavana tekijänä nuoren kasvulle • Voimavarakeskeinen työote • Ammattitaito • Nuorisokotiin sijoittaminen itssessään • Perheen kanssa tehtävä voimavarakeskeinen yhteistyö • Harrastukset ja mahdollisuus niiden tukemiseen • Toimintailloissa tai retkillä on aina aikuinen mukana • Nuorisokodin perustehtävänä nuorten peruskouluopintojen turvaamisen • Päihteitä ei hyväksytä ja niiden käyttöön puututaan 	<ul style="list-style-type: none"> • Positiivinen vaikutus väleihin vanhempien kanssa ja perhesuhteisiin • Positiivinen vaikutus koulunkäyntiin • Positiivinen vaikutus mielialoihin • Perheen kanssa tehtävä yhteistyö • Kaverisuhteet • Koulunkäynnin tukeminen • Positiivinen vaikutus alkoholinkäyttöön • Säännöt • Oma-aikuisuus • Kameravalvonta • Yleinen huolehtiminen

8 POHDINTA

Päädyimme tutkimaan nuorisokodin vaikutusta nuoren kasvun ja kehityksen kannalta, koska aiempaa tutkimustietoa aiheesta tuntui olevan vähän. Huolimatta siitä, että Suomessa on sijoitettuna yli 5000 lasta ja nuorta eri lastensuojelulaitoksiin (Taulukko 1.), ei laitossijoituksen vaikutuksia käsitteleviä tutkimuksia löytynyt kovin montaa. Tutkimuksemme otos on pieni, kuusi nuorisokodin työntekijää ja kuusi nuorisokotiin sijoitettua nuorta, mutta uskomme että se antaa kuitenkin jonkinlaisen kuvan nuorisokodin suojaavista ja riskitekijöistä, vaikka laajoja yleistyksiä siitä ei voine tehdä.

8.1 Päätulokset

Aloitimme tutkimuksemme haastattelemalla nuorisokodin henkilökuntaa, teemoja haastattelussa oli kaksi: nuorisokodin suojaavat sekä riskitekijät. Suojaaviksi tekijöiksi haastattelusta nousivat rajojen asettaminen, normaalius sekä henkilökunta. Työntekijät kokivat suojaavana, että he pitävät huolen että nuorilla on normaali arkirytmii, johon kuuluvat säännölliset ruokailu- ja nukkumaanmenoajat ja koulussa käynti. Päihteitä ei sallita, ja niiden käyttöön puututaan. Työntekijöiden kanssa nuorilla on myös mahdollisuus muodostaa luottamuksellinen ihmissuhde, keskustella asioistaan ja saada tukea.

Siirryttäessä riskitekijöiden teemaan työntekijöillä olikin yllättäen enemmän sanottavaa kuin suojaavista tekijöistä. Tätä osaltaan selittänee, että riskitekijöitä käsiteltiin haastattelun jälkimmäisellä puoliskolla, jolloin puhe saattoi olla vapautuneempaa. Selkeimmiksi riskeiksi tuotiin esille nuorisokodin toiminnan muuttuminen vastaanotokotityyppiseksi, sekä resurssien vähentämisen vaikutus. Nuorten erilaisuus, kuten suuri ikäjakauma, nuorten erilaiset ongelmat ja kulttuuritaustat voivat aiheuttaa yhteentörmäyksiä. Resurssien vähentämisen koettiin lisäävän turvallisuusriskejä, turhauttavan henkilökuntaa ja vievän henkilökunnan aikaa nuorilta.

Nuorten haastatteluisissa kyselimme nuorilta kysymyksiä eri aihealueista, kuten koulunkäyntiin, vapaa-aikaan ja päihteidenkäyttöön liittyen, ja siitä miten nuorisokodissa olo on vaikuttanut kyseisiin asioihin. Lopuksi pyysimme nuoria myös erittelemään nuorisokodin suojaavia ja riskitekijöitä heidän omasta mielestään. Olimme ilahduneita siitä, että nuoret ottivat opinnäytetyömme tekemisen hyvin vastaan, ja suostuivat haastateltaviksemme. Meistä oli myös hienoa, miten hyvin nuoret vastasivat kysymyksiimme ja toivat esiin asioita, joita me emme olisi osanneet ottaa huomioon. Vastoin ennako-oletuksiamme nuorten vastaukset olivat pääosin positiivissävytteisiä, vaikka toki heillä oli esittää myös kritiikkiä ja esimerkiksi parannusehdotuksia sääntöihin.

Olimme myös yllättyneitä, että nuoret mainitsivat enemmän suojaavia tekijöitä kuin työntekijät. Oletimme, että nuorilla on paljon negatiivista sanottavaa nuorisokodista, ja että he luettelevat innokkaasti nuorisokodin riskitekijöitä. Toisin kuitenkin kävi, ja riskeistä kysyttäessä kaksi nuorta oli sitä mieltä, että nuorisokodissa oleminen ei aiheuttanut heidän kasvulleen mitään riskejä. Muut nuoret mainitsivat riskeiksi yksityisyyden puutteen, kiusaamisen, masentumisen, syrjäytymisen muista nuorisokodin nuorista ja muiden nuorten huonon vaikutuksen. Kaksi nuorta piti riskinä itse huostaanottoa, sillä nuorisokotiin sijoittaminen voi aiheuttaa esimerkiksi ”hatkaamista ja ryyppäämistä”, ja huostaanotetun tekemisiä seurataan tarkemmin.

Sen sijaan kaikkien haasteltavien nuorten mielestä nuorisokodilla oli suojaavia tekijöitä. Suojaavina tekijöinä nuoret pitivät kontrolliin liittyviä asioita, kuten ohjaajia, sääntöjä, päihdekontrollia ja yleistä huolehtimista. Hyvänä pidettiin myös sitä, että on olemassa säännöt, jotka suojaavat nuorta, ja esimerkiksi nuoren vahingolliseen käyttäytymiseen puututaan. Lisäksi nuoret kokivat, että nuorisokodissa tuetaan heidän koulunkäyntiään, kohtelu on tasapuolista ja heidän asioistaan kerrotaan heille pääosin avoimesti.

Haastattelutuloksissa meitä hämmensi, että nuoret toivat esiin yhtenä nuorisokodin huonoina puoline laitostumisen ja yksityisyyden puutteen, mutta työntekijöiden vastauksissa laitostumista ei mainittu ollenkaan. Odotimme myös, että työntekijöiden

haastattelussa olisi korostunut oman aikuisuuden merkitys suojaavana tekijänä. Oma aikuisuus mainittiin työntekijöiden vastauksissa kuitenkin vain kerran, ja pohdimmekin, että rinnastettiinko oma aikuisuus käsitteeseen työntekijä. Työntekijä ja henkilökunta mainittiin vastauksissa useasti, joten saattaa olla että oma aikuisuus sisällytettiin näihin vastauksiin.

Meillä ei ollut suoraa vertailukohdetta tuloksillemme, sillä kuten jo alussa saimme todeta, ei nuorisokodin suojaavia ja riskitekijöitä ole juurikaan tutkittu. Jos tuloksia verrataan yleisiin suojaaviin ja riskitekijöihin joita esittelimme teoriassa, voidaan nähdä joitakin yhteneväisyyksiä. Esimerkiksi Almqvist (2000) mainitsee vertaisryhmän, joka voi toimia sekä suojaavana että riskitekijänä, ja sama tulos tuli esiin puhuttaessa nuorisokodin nuorten vaikutuksesta toisiinsa. Almqvist (2000) kirjoittaa myös koulutusjärjestelmän merkityksestä, ja samaten haastattelemamme työntekijät pitivät koulutusta suojaavana tekijänä. (Almqvist, 86-87.)

8.2 Kehittämisisideat

Kuten opinnäytetyömme teoriaosuudessa tulee ilmi, nuoruus on keskeinen kehitysvaihe, jolloin ihminen kehittyy niin fyysisesti, psyykkisesti kuin sosiaalisestikin. Nuorisokotiin tulevat nuoret ovat ennen sijoitustaan altistuneet erilaisille kehitystä vaarantaville riskitekijöille, ja nuorisokodin tarkoitus onkin olla turvallinen paikka, jossa nuori saa tarvitsemaansa tukea. Jotta nuorisokoti olisi mahdollisimman riskitön ja suojaava paikka, on kiinnitettävä huomiota moniin seikkoihin. Haastattelemamme nuoret kokivatkin, että nuorisokoti tarjoaa heidän kasvulleen enemmän suojaavia kuin riskitekijöitä; heistä huolehditaan ja heitä tuetaan. Suojaavia tekijöitä tuli esille myös henkilökunnan haastattelusta, mutta kehitettävääkin löytyi sekä nuorten että työntekijöiden mielestä.

Tutkimustulostemme perusteella voi päätellä, että nuorisokodin riskitekijöihin voitaisiin kenties vaikuttaa resursseja lisäämällä. Kun työntekijöitä olisi enemmän, heillä olisi entistä enemmän aikaa keskittyä nuorten ongelmiin, ja samalla esimerkiksi lieveilmiöt kuten kiusaaminen, saattaisivat vähentyä. Nuorten vaihtuvuudesta ja mui-

den nuorten vaikutuksesta puhuivat sekä nuoret että työntekijät. Oikeastaan edellä mainittuihin seikkoihin heijastuu tämänhetkinen yhteiskunnallinen tilanne; kaikesta on säästettävä, joten henkilökunnan määrää supistetaan ja nuoria pompotellaan eri sijoituspaikoissa. Nuori saatetaan laittaa vastaanottokotityyppiseen paikkaan odottamaan jatkosijoitusta, joka taas saattaa kestää ja kestää, ja väliaikaisessa paikassa nuoret vaihtuvat ja eri ongelmista kärsivät nuoret ovat samassa paikassa.

Vastausten perusteella kehitettävän seikkana voisi pitää myös nuorisokodin laitosisuutta. Jotkut nuorista kokivat että nuorisokodissa laitostuu, siellä on tylsää, eikä yksityisyyttä ole tarpeeksi. Yksityisyyden puutteeseen vaikuttaa todennäköisesti, että nuorisokodissa on käytössä yhteiset suihku- ja wc-tilat. Joissakin nuorisokodeissa jokaisen huoneen yhteydessä on oma pesuhuone, joka lisää yksityisyyttä. Tilaratkaisuillakin voidaan siis vaikuttaa viihtyvyyteen, mikä olisi hyvä ottaa huomioon esimerkiksi uusia nuorisokoteja perustettaessa. Vanhoihin tiloihin muutosten tekeminen on kuitenkin rajallista.

Nuoret toivoivat nuorisokotiin lisää virikkeitä ja yhteistä tekemistä, jotta aika ei kävisi pitkäksi. Toiminnan kehittämistä toki rajoittaa että kyse on lastensuojelulaitoksesta, sillä nuoret tarvitsevat myös aikaa rauhoittua. Työntekijät voisivat kenties yhdessä nuorten kanssa pohtia, mikä olisi sellaista nuorille mielekästä tekemistä, jota voitaisiin myös nuorisokodilla järjestää. Järjestämällä erilaista toimintaa voidaan myös ehkäistä nuorten laitostumista. Nuoret pitivät nuorisokodin sääntöjä heidän kannaltaan suojaavana tekijänä, mutta muutostoiveena sääntöihin oli esimerkiksi nukkumaanmenoajojen myöhäistäminen. Erityisesti viikonlopun nukkumaanmenoajat koettiin liian aikaisiksi. Pohdimme, että nuorisokodissa voisi järjestää yhteisen palaverin, jossa säännöistä voitaisiin käydä keskustelua.

8.3 Oma oppiminen

Opinnäytetyömme prosessi on pitänyt sisällään pitkiä istuntoja tietokoneen äärellä; kilokaupalla teoriakirjallisuutta, lukuisia deletoituja ja uudelleenmuokattuja tekstinpätkiä, sekä sivukaupalla litteroitua tekstiä. Aloitellessamme opinnäytetyön tekemis-

tä meillä molemmilla oli vielä viimeiset opiskeluun liittyvät harjoittelut kesken, joten aloitimme työnteon maltillisesti. Muista velvoitteista selvittyämme kiihdytimme tahi, ja kuluneen kuukauden aikana työemme on edennyt aimo harppauksin eteenpäin, kohti viimeistä pistettä. Olemme edenneet työssämme alkuperäisen suunnitelmamme mukaisesti, mutta olisimme voineet varata opinnäytetyöhön liittyviin lupasioiden hoitamiseen enemmän aikaa. Kaupungin lupaa odottaessamme aikaa kului hukkaan, sillä ennen lupaa emme voineet aloittaa nuorten ja heidän huoltajiensa lupien keräämistä. Varaamalla enemmän aikaa muodollisuuksien hoitoon olisimme välttyneet turhautumiselta.

Lisäksi työntekijöiden haastattelua varten olisimme tarvinneet lisää käytännön vinkkejä, jotta keskustelu olisi ollut elävämpää. Noudatimme ohjeistusta, jossa jokaisen haastateltavan piti sanoa nimensä ennen puheenvuoroa, ja se saattoi vaikuttaa keskusteluun vähentäen sen sujuvuutta. Muilta osin tutkimuksemme on edennyt toivottulla tavalla, ja koemme että tavoitteemme selvittää nuorisokodin suojaavia ja riskitekijöitä, on osaltamme toteutunut. Koska tutkimuksemme nuoret olivat asuneet laitoksessa muutamasta kuukaudesta yhteen vuoteen, voisi jatkotutkimusaiheena olla tutkimus siitä, millaisia suojaavia ja riskitekijöitä laitoksella on silloin kun siellä asutaan kauemmin. Tutkimuksen voisi tehdä myös niin, että vertailtaisiin useamman eri nuorisokodin nuorten näkemyksiä suojaavista ja riskitekijöistä. Tällöin otanta olisi laajempi ja tulokset paremmin yleistettävissä. Jatkotutkimuksena voisi tutkia myös nuorisokotiin sijoitettujen nuorten vanhempien näkemyksiä siitä, mitkä ovat nuorisokodin suojaavia ja riskitekijöitä.

LÄHTEET

Aaltonen, M., Ojanen, T., Vihunen, R & Vilén, M. 2003. Nuoren aika. 2. p. Helsinki: WSOY.

Almqvist, F. 2000. Yhteisölliset ja yhteiskunnalliset tekijät. Teoksessa Lasten ja nuorisopsykiatria. Toim. E. Räsänen, I. Moilanen, T. Tamminen & F. Almqvist. 2. p. Helsinki: Duodecim, 82-87.

Aronen, M. 1994. Nuorten kokemuksia lastensuojelusta. Teoksessa Lapsen etu ja viidakon laki. Toim. M. Törrönen. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto, 22-39.

Ellonen, E. & Korkiamäki, R. 2006. Sosiaalinen pääoma lasten ja nuorten hyvinvoinnin resurssina. Teoksessa Lapset ja sosiaalityö. Toim. H. Forsberg, A. Ritala-Koskinen & M. Törrönen. Jyväskylä: PS-kustannus, 237, 240, 246-247.

Eskola, J., & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Forsen, Laine & Tähtinen. 2002. Hyvinvoinnin tekijät ja uhat lapsuudessa. Teoksessa Marginaalit ja sosiaalityö. Toim. K. Juhila, H. Forsberg & I. Roivainen. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 97.

Goleman, D. 2009. Sosiaalinen äly. Helsinki: Otava.

Hakala, J.T. 2004. Opinnäytetyöopas ammattikorkeakouluille. Helsinki: Gaudeamus.

Haapasalo, J. & Repo, A. 1998. Sijoitettujen lasten kehitys: katsaus tutkimuksiin. Helsinki: Stakes.

Harrikari, T. 2009. Riskillä merkityt: lapset ja nuoret huolen ja puuttumisen politiikassa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2000. Tutki ja kirjoita. 5 p. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Jahnukainen, M. 2004. Koulukodin jälkeen: vuosina 1996 ja 2000 kotiutettujen nuorten yhteiskuntaan jäsentymisen ja riskikäyttäytymisen kasautuminen. Teoksessa Nuoruus ja koulukoti. Toim. M. Jahnukainen, T. Kekoni & T. Pösö. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 294.

Kalland, M. 2009. Lapsen sisäinen turvallisuus ja elinympäristö. Power Point-esitys 23.10.2009. Viitattu 19.1.2010.

<http://www.mll.fi/@Bin/10839726/Lapsi+ja+ymp%C3%A4rist%C3%B6.pdf>

Karlsson, T., Raitasalo, K. & Holmila, M. 2007. Alaikäisten alkoholihaikintojen sietämätön helppous. Teoksessa Nuoret ja alkoholi. Toim. C. Tigerstedt. Helsinki: Alkoholi- ja huumeututkijain seura, 150.

Karppinen, S. 2000. Perhetyö lastensuojelulaitoksessa. Teoksessa Vaikeahoitoisten lasten ja nuorten hoitomenetelmiä lastensuojelulaitoksissa. Toim. K. Tervonen-Arnkil. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto, 71.

Kekoni, T. 2004. Koulukoti kertomuksena. Teoksessa Nuoruus ja koulukoti. Toim. M. Jahnukainen, T. Kekoni & T. Pösö. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 333.

Ketola, J. 2008. Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisenä vaihtoehtona. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kiviniemi, K. 2007. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Toim. J. Aaltola & R. Valli. 2p. Jyväskylä: PS- kustannus, 71.

Kuoppala, T. & Säkkinen, S. 2009. Lastensuojelu 2008. Tilastoraportti. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Kuusinen, J. 2008. Nuorten aikuisten kehitystehtävät, onnellisuus ja kehityksen hallinta. Teoksessa Näkökulmia kehityspsykologiaan: kehitys kontekstissaan. Toim. P. Lyytinen, M. Korkiakangas & H. Lyytinen. 1.-8. p. Helsinki: WSOY, 312, 316.

Kyrönseppä, U. & Rautiainen, J-M. 1993. Lapsi laitoksessa. Porvoo: WSOY. Lastensuojelulaki 13.4.2007/417

Linnakangas, R. & Suikkanen A. 2004. Varhainen puuttuminen: mahdollisuus nuorten syrjäytymisen ehkäisemisessä. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2004:7. Helsinki: Edita.

Lämsä, A-L. & Kiviniemi, L. 2009. Toivo kaikkien voimavarana. Teoksessa Mun on paha olla. Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Toim. A-L. Lämsä. Jyväskylä: PS-kustannus, 224-226.

Lämsä, A-L. 2009. Kiusaamisen muodot ja ulottuvuudet. Teoksessa Mun on paha olla. Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Toim. A-L. Lämsä. Jyväskylä: PS-kustannus, 59.

Lämsä, A-L. 2009. Yhteiskunnan muutos ja elämän riskit. Teoksessa Mun on paha olla. Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Toim. A-L. Lämsä. Jyväskylä: PS-kustannus, 28-29.

- Niemelä, H. 2000. Koti SOS-lapsikylässä: uusi mahdollisuus. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Nurmi, J-E. 2008. Nuoruusiän kehitys: etsintää, valintoja ja noidankehiä. Teoksessa Näkökulmia kehityspsykologiaan: kehitys kontekstissaan. Toim. P. Lyytinen, M. Kor-kiakangas & H. Lyytinen. 1.-8. p. Helsinki: WSOY, 257-258.
- Nyqvist, L. 2007. Nuoruuden kriittiset kokemukset: nuoret väkivallan silmässä. Teok- sessa Helposti särkyvää: nuoren kasvun turvaaminen. Toim. K. Määttä. Helsinki: Kir- japaja, 15.
- Näsänen, M. & Rautava, M. 1998. Koulukotioppilaiden kokemuksia ja näkemyksiä huostaanotosta, sijoituksesta ja koulukotielämästä. Helsinki: Stakes.
- Perkiö, J. & Surma-aho, S. 1999. Eväitä elämään lastenkodista? Nuorten kokemuksia ja mielipiteitä. Opinnäytetyö. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, sosiaali- ja terveysala, sosionomin koulutusohjelma, varhaiskasvatus ja sosiaalipedagoginen työ.
- Pulkkinen, L. 2004. Sosiaalinen pääoma ja lapsuus. Power Point – esitys 16.6.2004. Viitattu 15.1.2010.
[http://www.kela.fi/in/internet/liite.nsf/NET/160604152138PN/\\$File/pulkkinen.pdf?openElement](http://www.kela.fi/in/internet/liite.nsf/NET/160604152138PN/$File/pulkkinen.pdf?openElement)
- Pulma, P. 2004. Lastensuojelun kehityslinjoja. Teoksessa Lastensuojelu tänään. Toim. Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. Helsinki: Tammi, 11-19.
- Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. 2004. Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi.
- Pölkki, P. n.d. Lasten ja nuorten kehityksen riski- ja suojaavat tekijät pitkittäistutki- muksissa. PowerPoint – esitys. Viitattu 18.11.2009. [van- ha.soc.utu.fi/sospol/sosnet/uusi/materiaalit/polkki.ppt](http://van-ha.soc.utu.fi/sospol/sosnet/uusi/materiaalit/polkki.ppt)
- Pölkki, P. 2004. Lastensuojelutyön tutkimus- ja kehittämistoiminta. Teoksessa Las- tensuojelu tänään. Toim. Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. Helsinki: Tammi, 287.
- Pösö, T. 1994. Laitos lapsen etuna. Teoksessa Lapsen etu ja viidankon laki. Toim. M. Törrönen. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto, 40-53.
- Pösö, T. 2004a. Kasvatustyö sijaishuollossa. Teoksessa Lastensuojelu tänään. Toim. Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. Helsinki: Tammi, 202-211.
- Pösö, T. 2004b. Vakavat silmät ja muita kokemuksia koulukodista. Helsinki: Stakes. Suomi laiminlyö lapsiaan - nyt huolestui YK. 2009. Uusi Suomi 3.11.2009.
<http://www.uusisuomi.fi/kotimaa/75912-suomi-laiminlyo-lapsiaan-nyt-huolestui-yk>
- Reinikainen, S. 2009. Nuorisokodista maailmalle. Kokemuksia nuorisokodissa elämi- sestä ja aikuisiässä selviytymisestä. Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 224. Hel- singin yliopisto.

Räsänen, E. & Tamminen, T. 2000. Ehkäisevä mielenterveystyö. Teoksessa Lasten ja nuorisopsykiatria. Toim. E. Räsänen., I. Moilanen., T. Tamminen & F. Almqvist. 2. p. Helsinki: Duodecim, 367-368.

Räty, T. 2007. Uusi lastensuojelulaki. Helsinki: Edita.

Sinkkonen, J. 2003. Kiintymyssuhteen häiriöiden yhteydet psykopatologiaan. Teoksessa Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Toim. J. Sinkkonen & M. Kalland. 1.-3. p. Helsinki: WSOY, 162-167.

Sosiaaliportti. 2009. Verkkotoimitus. Lastensuojelun käsikirja, työprosessi, sijaishuolto, päätöksenteko ja kirjaaminen. Viitattu 6.11.2009. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/rajoitustoimenpiteet/kaytto/>

Sosiaaliportti. 2009. Verkkotoimitus. Lastensuojelun käsikirja, työprosessi, sijaishuolto, rajoitustoimenpiteet sijaishuollossa. Viitattu 6.11.2009. http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/rajoitustoimenpiteet_sijaishuollossa/

Sosiaaliportti. 2009. Verkkotoimitus. Lastensuojelun käsikirja, työprosessi, sijaishuolto. Viitattu 6.11.2009. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/>

Sosiaaliportti. 2009. Verkkotoimitus. Lastensuojelun käsikirja, työprosessi, sijaishuolto, lastensuojelulaitokset, laitoshuolto. Viitattu 6.11.2009. <http://www.sosiaaliportti.fi/Page/13b733cb-468c-4d2d-bd3e-1d921e572cd2.aspx>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 1. -3. p. Helsinki: Tammi.

LIITTEET

Liite 1. Huoltajien lupalomake

HYVÄT NUOREN HUOLTAJAT,

Olemme kaksi sosionomiopiskelijaa Jyväskylän ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötä yhteistyössä *** nuorisokodin kanssa, ja tutkimme nuoren kasvua suojaavia ja uhkaavia tekijöitä sijoituksen aikana lastensuojelulaitoksessa. Osana opinnäytetyötämme haastattelemme 5-7 *** nuorisokodissa olevaa nuorta. Haastattelutilanteessa on mukana nuori ja me haastattelijat.

Nuorten haastattelut ovat olennainen osa opinnäytetyötä, koska olemme erityisesti kiinnostuneita nuorten mielipiteistä koskien sijoitusaikaa laitoksessa. Tutkimus on myös nuorille mahdollisuus saada omaa ääntänsä kuuluviin nuorisokotiin liittyvissä asioissa. Haastatteluista saatava materiaali käsitellään nimettömänä, mutta tarvitsemme luvan Teiltä, koska nuori on alaikäinen. Kun opinnäytetyömme on valmis, haastatteluista kertynyt materiaali hävitetään, eikä aineistoa käytetä muihin tarkoituksiin. Meitä sitoo myös salassapitovelvollisuus.

Jos teillä on jotakin kysyttävää aiheeseen liittyen, vastaamme mielellämme

Essi Anttila (essi.anttila.sso@jamk.fi)

Maria Lehtoviita (maria.lehtoviita.sso@jamk.fi)

Annan _____
luvan osallistua tutkimukseen.

En anna _____
lupaa osallistua tutkimukseen.

___ / ___ 2009 _____

Huoltajan allekirjoitus

Liite 2. Nuorten lupalomake

Hei!

Olemme kaksi sosionomiopiskelijaa Jyväskylän ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötä yhteistyössä *** nuorisokodin kanssa ja tutkimme nuoren kasvua suojaavia ja uhkaavia tekijöitä sijoituksen aikana lastensuojelulaitoksessa. Osana opinnäytetyötä haastattelemme nuoria, koska olemme erityisesti kiinnostuneita nuorten mielipiteistä koskien sijoitusaikaa laitoksessa. Haastattelu on teille nuorille myös mahdollisuus saada omaa ääntänne kuuluviin nuorisokotiin liittyvissä asioissa. Haastatteluihin osallistuneet saavat haastattelun jälkeen pienen lahjan.

Haastattelutilanteessa on mukana nuori ja me haastattelijat. Haastatteluista saatava materiaali käsitellään nimettömänä, ja sitä käsittelevät ainoastaan me opinnäytetyön tekijät. Kun opinnäytetyömme on valmis, haastatteluista kertynyt materiaali hävitetään, eikä aineistoa käytetä muihin tarkoituksiin. Meitä sitoo myös salassapitovelvollisuus.

Mikäli suostut haastatteluun, täytähän alla olevat kohdat.

Terveisin, Essi ja Maria

Nimi: _____

Kyllä, suostun haastatteluun.

Ei, en suostu haastatteluun.

___/___ 2009 _____

Allekirjoitus

Liite 3. Teemahaastattelurunko

Perustiedot

- Ikä
- Kauanko olet ollut täällä?

Aika ennen sijoitusta

- Sijoituksen syyt
- Oletko ollut muissa sijoituspaikoissa?
- Mitä mieltä olet sijoituksesta?
- Olisiko pitänyt puuttua aiemmin?

Perhesuhteet

- Ketä perheeseesi kuuluu?
- Onko sisaruksiasi sijoitettu nuorisokotiin?
- Millaiset välit teillä on?
- Millainen vaikutus nuorisokodilla on ollut väleihinne?
- Millaista yhteistyötä nuorisokoti tekee perheesi kanssa?

Koulunkäynti

- Miten sinulla mielestäsi sujuu koulussa?
- Miten täällä olo on vaikuttanut koulunkäyntiisi?
- Miten nuorisokodissa tuetaan koulunkäyntiäsi?
- Mitä mieltä olet nuorisokodin puolen tunnin läksyjenkäytöstä?

Kaverit

- Onko sinulla kavereita joiden kanssa voit puhua asioista?
- Mitä kaverit merkitsevät sinulle?
- Miten vietät aikaasi kavereidesi kanssa?
- Ovatko kaverisuhteesi/kaveripiirisi muuttuneet nuorisokotiin tulon jälkeen?
- Miten tulet toimeen muiden nuorisokodin nuorten kanssa?
- Esiintyykö nuorisokodissa kiusaamista?
- Onko sinua kiusattu?
- Jos nuorisokodissa esiintyy kiusaamista, miten siihen puututaan?

Vapaa-aika

- Mitkä ovat kiinnostuksenkohteesi?
- Mitä teet vapaa-ajallasi?
- Harrastatko jotain?
- Tukeeko nuorisokoti harrastustasi?
- Onko nuorisokodissa oleminen muuttanut vapaa-ajan viettoasi?
- Mitkä ovat vahvuuksiasi/voimavaroja?
- Mitkä ovat tuen tarpeesi?

Nuorisokodin säännöt

- Onko täällä mielestäsi hyvät säännöt?
- Mitä parannettavaa säännöissä mielestäsi on?
- Miten nuorisokodin säännöt eroavat kodin säännöistä?
- Mitä hyötyä/haittaa säännöistä mielestäsi on?
- Millaisia rangaistuskeinoja nuorisokodissa on?
- Millaisia palkitsemiskeinoja nuorisokodissa on?
- Miten täällä suhtaudutaan päihteidenkäyttöön?
- Käytätkö itse päihteitä?
- Miten täällä olo on vaikuttanut päihteidenkäyttöösi?

Henkilökunta

- Millainen henkilökunta täällä on?
- Onko henkilökuntaa mielestäsi tarpeeksi?
- Onko henkilökunnalla tarpeeksi aikaa sinulle?
- Millä tavalla sinua mielestäsi kohdellaan täällä?
- Millainen suhde sinulla on omaan aikuiseen?
- Koetko saavasi omalta aikuiselta tarpeeksi tukea? Millaista tukea?
- Voitko puhua oman aikuisen kanssa avoimesti?
- Onko oma-aikuis- käytäntö hyvä? Jos ei, mikä muu käytäntö olisi hyvä?
- Mitä toivoisit omalta aikuiseltasi?

Ajatuksia sijoituksesta

- Kuinka olet sopeutunut nuorisokotiin?
- Millaisena koet nuorisokodissa olemisen?
- Miten nuorisokoti on mielestäsi vaikuttanut elämääsi?
- Mitä muuttaisit nuorisokodissa?
- Kerrotaanko sinuun liittyvistä asioista sinulle/kuunnellaanko sinua?
- Leimaako nuorisokodissa olo?
- Millaisia toiveita sinulla on tulevaisuutesi suhteen?
- Mitkä ovat mielestäsi nuorisokodin suojaavia tekijöitä?
- Mitkä ovat mielestäsi nuorisokodin riskitekijöitä?

Liite 4. Tyttöjen tehtävä

Liite 5. Poikien tehtävä

